

ინოვაციური ეკონომიკა

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები საქართველოში

ლამარა ჟოქიაური

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. ეკონომიკური კვლევების ეროვნული ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი.

LAMARA QOQIAURI

Doctor of Economics, Professor, Chief Science Colleague of Economic Search of National Institute.

ანოტაცია

შრომში გაშუქებულია სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის საკვანძო საკითხები; სოციალურ-ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების სახელმწიფო სტრუქტურა, მათი ჩამოყალიბებისა და განხორციელების ძირითადი პრინციპები, ინოვაციების დაფინანსების რესურსები და მექანიზმები. სტატიაში თანმიმდევრობით არის განხილული სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ინსტრუმენტარიუმი, მისი პრიორიტეტული მიმართულებები.

დღეისთვის მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია მეცნიერებისა და ინოვაციების განვითარების სფეროში ოპტიმალური სტრატეგიის შენარჩუნება, კერძოდ: მეცნიერული კვლევებისა

ბადრი გეჩბაია

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალ „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვის“ მთავარი რედაქტორი.

BADRI GECHBAIA

Doctor of Economics, Associate Professor, The Chief Editor of the Magazine «Innovative Science Economy and Management».

და დამუშავებების კონკურენტუნარიანი სექტორისა და მისი გაფართოებული კვლავწარმოებისთვის პირობების შექმნა; ეფექტიანი ეროვნული ინოვაციური სისტემის შექმნა; ეკონომიკის მოდერნიზაციის დაჩქარება ტექნოლოგიური ინოვაციების საფუძველზე; იმ სამრეწველო საწარმოების რიცხვის გაორმაგება, რომლებიც ახორციელებენ ტექნოლოგიურ ინოვაციებს.

სტატიაში დასაბუთებულია, რომ დღეს ჩვენი ქვეყნის ინოვაციური განვითარების უზრუნველყოფისთვის აუცილებელია: კონკურენტუნარიანი „ცოდნის გენერაციის“ სექტორის არსებობა, რომელიც მოიცავს ფუნდამენტურ და გამოყენებითი ხასიათის კვლევებსა და და-

მუშავეებს; ეროვნული ინოვაციური სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება, რომელიც ახალი ცოდნის პროდუქტად გარდაქმნის ტექნოლოგიებსა და მომსახურებას, იგი თავის თავში მოიცავს სამეურნეო სუბიექტების, ინოვაციური საქმიანობის ინსტიტუციონალური ბაზის, ინფრასტრუქტურისა და რესურსების ერთიანობას; სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროში და სახელმწიფო მართვაში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ფართო გამოყენება, რომელიც შესაძლებელს ხდის, ამაღლდეს შრომის მწარმოებლურობა და მოხდეს მმართველობითი და საწარმოო პროცესების ოპტიმიზაცია.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაციები, ინოვაციური პოლიტიკა, ფუნდამენტური კვლევა, სამეცნიერო-კვლევითი, საკონკურსო დაფინანსება, ვენჩურული კაპიტალი.

PRIORITY DIRECTIONS OF STATE INNOVATIVE POLITICS IN GEORGIA

Abstract

The work highlights key points of state innovative politics; state structure of social – economical and scientific-technical development, the main principals of the formation and completion, the resources and mechanisms of funding of inovations. In the article you are able to find out the instrumentarium of innovative politics, its priority directions.

Nowadays we consider elaboration of optimal strategy in science and innovative development important that is; To create conditions for rivalry sector of scientific research and process and for its broadening reproduction; To create effective national innovative system; To hasten modernization of economics on the basis of technological innovation. To double the number of those enterprises that carry out technological innovations.

Thus, for innovative development of our country it's essential the existance of a sector of "Knowledge generation" that includes fundamental and practical research effective functionality of national innovative system that transforms new Knowledge into product of technologies and services. It includes unity of economic subjects, innovative institutional business, infrastructure and resources; wide usage of informative – communicative technologies that enables to grow up Labor productivity and optimization of industrial processes.

Key words: *Innovations, Innovative Politics, Fundamental Research, Scientific Research, Funding for Contest, Ventural Capital;*

შესავალი

ყველა ქვეყნის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების პერსპექტიული განვითარების პოლიტიკის საფუძვლები თავის თავში მოიცავს მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, მის მიზნებს, ამოცანებსა და მათი რეალიზაციის გზებს, ასევე სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობის მასტიმულირებელ ეკონომიკურ და სხვა ღონისძიებათა სისტემას.

მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარების სფეროში, სახელმწიფო პოლიტიკის საფუძვლების რეალიზაციის მექანიზმების სისტემაში დიდი ყურადღება ექცევა საპროგნოზო კვლევების ჩატარების აუცილებლობას, დასაბუთებას, სამეცნიერო-ტექნიკური და ტექნოლოგიური მიმართულებების პერსპექტივების განსაზღვრას, სამეცნიერო-ტექნიკურ სფეროში მიღებული მმართველობითი გადაწყვეტილებების შედეგების შეფასებას.

თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური სფეროს განვითარების პროგნოზების შემუშავებისთვის მდიდარი ინფორმაციული ბაზა და ძირითადი პრინციპები მოკლევადიან და საშუალოვადიან პერიოდში, სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური განვითარების პროგნოზირების სახელმწიფო სისტემის სტრუქტურა და მისი ელემენტების ძირითადი ფუნქციები, სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს განვითარების კომბინირებული პროგნოზების მაჩვენებელთა მათემატიკურ-სტატისტიკური აპარატი და სხვ.

შრომში ჩვენი მიზანია და ამდენად ყურადღება გავამახვილეთ სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური სფეროს განვითარების პროგნოზული გათვლების ჩატარებისთვის საჭირო ინფორმაციულ ბაზაზე; სოციალურ-ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის სტრუქტურაზე და მის მდგენელებზე, კერძოდ: ქვეყნის ინოვაციურ პოლიტიკაზე, სტრუქტურულ პოლიტიკასა და ინსტიტუციონალურ პოლიტიკაზე.

საერთოდ, ინოვაციებზე, ინოვაციურ პროცესებზე, ინოვაციურ საქმიანობაზე, ინოვაციურ პოლიტიკასა და მისი შემუშავების მეთოდოლოგიურ საფუძვლებზე, დღეს ბევრს წერენ: გამოქვეყნებულია საყურადღებო მეცნიერული

შრომები: აბრალავა ა., (2009); ძამუკაშვილი დ., (2000); ჩიქავა ლ., (2006); ქოქიაური ლ., ქოქიაური ნ., (2015); დრუკერი პ.ფ., (2009); კემბელი კ., (2008); ბრუკინგი ა., (1997); ბრომბერგი გ.ვ., (2002); შუმპეტერი ი., (1982); დემერილი პ., (1994); ჯონსონი დ., (1998); სახტო ბ., (1990) და ა.შ.

XXI საუკუნეა და ქვეყნის თანამდროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი ამოცანაა მისი ინოვაციურ ტრანსფორმაციაზე გასვლა, პოსტინდუსტრიული ინფორმაციული ეპოქისთვის დამახასიათებელი ეკონომიკური ზრდის პრინციპულად ახალი ფაქტორების მაქსიმალურად გამოყენება. ეს ამოცანა ძალზე მნიშვნელოვანია თანამდროვე საქართველოსთვის, სადაც ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ გზაზე გადასვლის აუცილებლობა მოითხოვს ინოვაციური საქმიანობის მძლავრ აქტივიზაციას, პირველ რიგში სამეურნეო სუბიექტების, საწარმოს დონეზე შესაბამისი სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების საინვესტიციო და სხვა პირობებს. ეს ეროვნული მეურნეობის რეორგანიზაციის შესაძლებლობას იძლევა. მეცნიერებატევად წარმოების საფუძველზე შესაძლებელი ხდება საქართველოს დიდი და ტრადიციულად მზარდი ჩამორჩენის დაძლევა (მეურნეობრიობის სხვადასხვა სფეროში მსოფლიოს მაღალგანვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით).

თანამდროვე პირობებში ჩვენი ქვეყანა საკმაოდ დონის სამეცნიერო-ტექნიკურ პოტენციალს ფლობს, თუმცა ეკონომიკური კრიზისის გამო გარდამავალი პერიოდის პირობებში ქვეყანა მნიშვნელოვნად ჩამორჩა წარმოების ინოვაციური განვითარების მსოფლიო დონეს. ამასთან დაკავშირებით ხელახლა გააზრებას საჭიროებს როგორც წარმოების ინოვაციური განვითარების დამახასიათებლად საჭირო ტერმინები და კატეგორიები, ასევე წარმოების ინოვაციური განვითარების ეფექტიანობის ანალიზის მეთოდოლოგია.

ამასთან, მეურნეობრიობის ეფექტიანობაზე ზემოქმედების ეკონომიკურ მეთოდებზე გადასვლა განაპირობებს წარმოების მართვის ახალი მექანიზმების ფორმირების აუცილებლობას, როგორც მთლიანად, ასევე ინოვაციური განვითარების მიმართ.

შემდგომ კვლევებს მოითხოვს ასევე ინოვაციების და ინტელექტუალური კაპიტალის შეფასების პრობლემები, მათი ზემოქმედება წარმოების საბოლოო სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე, რომლებიც სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებისა და

ქვეყნის ეკონომიკის საბაზრო ორიენტაციის გაძლიერების შედეგად ახლის შექმნისა და არსებული სამრეწველო და სასოფლო საწარმოების ტექნიკური გადაიარაღების რესურსული უზრუნველყოფის დომინირებადი წყარო უნდა გახდეს.

სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური სფეროს განვითარების პროგნოზული გათვლების ჩატარებისთვის საჭირო ინფორმაციული ბაზა.

სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური განვითარების სახელმწიფო პროგნოზირების სისტემაში პროგნოზირების ობიექტად აღებულია ის მაჩვენებლები, რომლებიც შედის სამეცნიერო და ინოვაციურ სფეროზე სახელმწიფო სტატისტიკური დაკვირვების ოფიციალურ ფორმებში. ამ ფორმებს ავრცელებს და აგროვებს ქვეყნის სახელმწიფო სტატისტიკის სამსახური.

სახელმწიფო სტატისტიკის სამსახურის მეთოდური მითითებების მიხედვით, სტატისტიკური ინფორმაცია სამეცნიერო-ტექნიკურ სფეროში ყალიბდება სამეცნიერო ორგანიზაციების, უმაღლესი სასწავლებლების, საპროექტო-საკონსტრუქტორო, ტექნო-ლოგიური, საპროექტო და საპროექტო-სადიებო ორგანიზაციების, სამრეწველო საწარმოების ყოველწლიური სტატისტიკური კვლევების საფუძველზე.

სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების სფეროში ჩამოყალიბებული მაჩვენებელთა სისტემა სრულყოფილად უნდა ასახავდეს: სამეცნიერო სფეროს ორგანიზაციულ სტრუქტურას; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების, ასევე სამეცნიერო კადრების მომზადების სფეროში სამუშაოების შემსრულებელი პერსონალის რიცხოვნობას, შემადგენლობასა და მოძრაობას; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების დაფინანსებას, მეცნიერების მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზას, კვლევებისა და დამუშავების შედეგადად და ა.შ.

სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს განვითარების პროგნოზების შედგენისთვის ინფორმაციის სხვა წყაროებიდან მნიშვნელოვანია მეცნიერებათა აკადემიისა და მისი განყოფილებების ანგარიშგებები, ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს ძირითადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების პროგნოზული შეფასებები, სხვადასხვა სამინისტროების, მ.შ. მეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს მონაცემთა ბაზები დარგობრივი სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის შესახებ; საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული

აკადემიის კვლევითი ცენტრისა და სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის კრებულების სტატისტიკური მონაცემები, საპროგნოზო მაჩვენებლების დინამიკის საექსპერტო შეფასებები; უცხოეთის საპროგნოზო-ანალიტიკური მასალები.

ზემოთ ჩამოთვლილი სტატისტიკური ანგარიშების ფორმებისა და მონაცემთა ბაზების გარდა პროგნოზული გათვლების დროს გამოიყენება პერიოდული პრესის მონაცემები, რომლებიც ეხება მეცნიერული კვლევებისა და დამუშავების დაფინანსებას; მრეწველობის, შრომისა და ხელფასის სტატისტიკური მონაცემები და ა.შ. ასევე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სამთავრობო პროგრამები, ოპერატიული (ყოველთვიური) სტატისტიკის მონაცემები, მოკლევადიანი მაკროეკონომიკური პროგნოზები და სხვა აუცილებელი მონაცემები.

მრეწველობის დარგების ინოვაციური განვითარების შედეგებს ახასიათებს შემდეგი სტატისტიკური მაჩვენებლები:

- სამამულო გამოგონებებზე და აღმოჩენებზე გაცემული პატენტები სამრეწველო ტექნოლოგიებისა და ინოვაციური სამრეწველო პროდუქციის სფეროში; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების შედეგების გამოყენებაზე გაცემული ლიცენზიები (პატენტები გამოგონებებზე და აღმოჩენებზე, ნოუ-ჰაუ) სამრეწველო წარმოებაში;

ახალი ტიპის მანქანების, მოწყობილობებისა და აპარატურის ნიმუშების ათვისება;

დანახარჯები ტექნოლოგიურ ინოვაციებზე; გაგზავნილი (გადატვირთული) ინოვაციური პროდუქციის ოდენობა და მისი ხვედრითი წილი გაგზავნილი (გადატვირთული) პროდუქციის საერთო მოცულობაში.

ზოგიერთ ქვეყანაში, გარდა ზემოთ დასახელებულისა, ანგარიშებაში ინოვაციების შესახებ ასახულია:

დამოუკიდებელ ბალანსზე მყოფი სამრეწველო საწარმოები;

სათაო საწარმოს ადგილმდებარეობის ტერიტორიაზე განლაგებული სამეცნიერო-საწარმოო, საწარმოო გაერთიანებები;

სხვა ოლქის, მხარის, რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებული საწარმოო ერთეულები.

ინოვაციური პროდუქციის მოცულობის შესახებ მონაცემების წყაროა აგრეთვე სტატისტიკური ანგარიშგების კვარტალური ფორმა. საწარმოთა ინოვაციური აქტივობის შეფასების ინფორმაციული მაჩვენებელია გაგზავნილი

(გადატვირთული) ინოვაციური პროდუქციის მაჩვენებელი და წარმოებული მაჩვენებელი – ინოვაციური პროდუქციის ხვედრითი წილი გაგზავნილი (გადატვირთული) პროდუქციის საერთო მოცულობაში.

მრეწველობის ინოვაციური განვითარების პროგნოზების შედგენისთვის სხვა მნიშვნელოვანი ხასიათის ინფორმაციული წყაროა მრეწველობისა და მეცნიერების სამინისტროს მონაცემთა ბაზა. იგი შეიცავს ინფორმაციას სამრეწველო საწარმოთა თანამედროვე პროგრესული (რესურსდამზოგი) ტექნოლოგიების შესახებ, ასევე საკონკურსო შერჩევის საფუძველზე მიღებული სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების პროექტებისა და ინოვაციური პროექტების პირობების შესახებ. მასში მითითებულია მონაცემები ინოვაციების განხორციელების ეტაპების, დასრულების და ამ დამუშავებების შემდგომი ეფექტიანობის შესახებ.

ეკონომიკური ცნებები: „სიახლეების ორგანიზაცია და მართვა“; „ინოვაციური პროცესი“; „ინოვაციური საქმიანობა“ – ურთიერთგანმსაზღვრელი და ურთიერთგანმაპირობებელი ცნებებია. მათ განხორციელებაზე გავლენას ახდენს ქვეყანაში გატარებული სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკა. ამ ცნებებს შორის ურთიერთკავშირი ვლინდება იმაში, რომ მეცნიერული სიახლეების შექმნასა და რეალიზაციაზე გავლენა ძალისხმევა, მრავალდონიანი მიმართულებისაა. აღნიშნული ცნებების ურთიერთგანპირობებულობა დამოკიდებულია სახელმწიფოს მიერ გამოყენებულ ინსტრუმენტარიუმზე, რომელიც ურთიერთხემოქმედებს სტადიის ციკლზე მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება. სახელმწიფოს ინოვაციური განვითარების გრძელვადიანი კონცეფცია შედგება სხვადასხვა სახის კონცეფციებისგან, რომლებიც წარმოადგენენ ინსტრუმენტების (ღონისძიებების) ნაკრებს. ისინი გავლენას ახდენენ ინოვაციური სფეროს განვითარებასა და ფუნქციონირებაზე. სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის ინსტრუმენტები შეიძლება იყოს: სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული, ინსტიტუციონალური, ინოვაციური და ა.შ. პოლიტიკა.

სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის ღონეზე გავლენას ახდენს ხელისუფლების მიერ დასახული მიზნები და ჩვენი აზრით, სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა ამ მიზ-

ნის მიღწევის საშუალებაა. ძირითადი მიზანი ინოვაციის სფეროში არის ეკონომიკაში დადებითი ძვრების უზრუნველყოფა მშპ-ს ზრდის ხარჯზე და სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს გაუმჯობესება საზოგადოების წევრებისთვის.

სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა (შემდგომში – სახელმწიფო პოლიტიკა) – ეს არის ორგანიზაციული, მმართველობითი, სამართლებრივი, სამეცნიერო-ტექნიკური, ეკონომიკური და სოციალური ღონისძიებები, რომელსაც ახორციელებს სახელმწიფო ციკლის – „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“, სტადიების ხელმძღვანელობისას ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის მიზნით, მთელი საზოგადოების, მისი სოციალური ჯგუფებისა და ცალკეულ პიროვნებათა ინტერესების გამოხატვის გზით.

სახელმწიფო პოლიტიკის სტრუქტურა შეიძლება წარმოდგენილი იქნას კრისტალის სახით, რომლის ბირთვი და წიბოები გამოხატავენ მართვის სახელმწიფო ორგანოების მოქმედების ყველა მხარეს, ქვეყანაში ხელსაყრელი ეკონომიკური გარემოს შექმნის მიზნით (ნახ. 1).

თანამედროვე პირობებში სიახლეები იჭრებიან ეკონომიკური ცხოვრების ყველა სფეროში, ხოლო სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა მჭიდროდაა დაკავშირებული სახელმწიფო რეგულირების (ღონისძიებების) სხვა მდგენელებთან (წრის დამტრისხული სემენტები): სამეცნიერო-ტექნიკურ, სტრუქტურულ და ინსტიტუციონალურ პოლიტიკასთან,

რომლებიც გავლენას ახდენენ სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების განვითარებაზე.

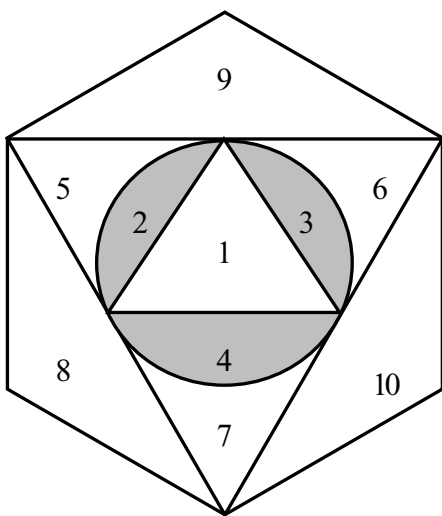
ინოვაციური პოლიტიკა, თავის მხრივ, მჭიდროდაა დაკავშირებული სამეცნიერო-ტექნიკურ და სხვა პოლიტიკასთან, მეცნიერებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების რეგულირების ჩათვლით.

ინვესტიციების სტიმულირებაზე მიმართული სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა, ერთდროულად ასტიმულირებს როგორც ინოვაციებს მათი მატერიალიზაციის გზით, ასევე მათ ფინანსურ შედეგებს. სხვა სიტყვებით, იგი ხელს უწყობს განათლებისა და მეცნიერების განვითარებას, ახალი ცოდნის მიღებას და ტექნიკური და ტექნოლოგიური ინოვაციების შექმნას.

სტრუქტურული პოლიტიკა ხსნის ინოვაციების სტიმულირების შესაძლო გზებს მაღალტექნოლოგიური დარგების მხარდაჭერის, ტრადიციული დარგების ახალტექნოლოგიურ ბაზაზე განვითარების გზით.

ინსტიტუციონალური პოლიტიკა განსაზღვრავს ინოვაციური პროცესების სოციალურ-ეკონომიკურ სივრცეს, ე.ი. სამეურნეო სუბიექტების საქმიანობას და ურთიერთობას მათ შორის.

ცნობილია, რომ თანამედროვე პირობებში ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა და ხალხის კეთილდღეობა ბევრადაა დამოკიდებული სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებაზე, სიახლეების მოქმედი სისტემის ფუნქციონირებაზე. სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის არსებობა ქვეყანაში – ეს არის აუცილებელი, მაგრამ არა საკმარისი პირობა სამეცნიერო-ტექნიკური

ნახ. 1. სოციალ-ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის სტრუქტურა

სადაც:

- 1 – ინოვაციური პროცესი.
- 1, 2, 3, 4 – ინოვაციური პოლიტიკა.
- 5 და 2; 6 და 3; 7 და 4; – სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური პოლიტიკა.
- 2, 3, 4 – ინოვაციური პოლიტიკის ურთიერთკავშირი სამეცნიერო-ტექნიკურ, სტრუქტურულ და ინსტიტუციონალურ პოლიტიკასთან;
- 8, 9, 10 – ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების მიმართულებები.

პროგრესის მიღწევების წარმატებით ათვისებისთვის ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების მიზნით, სასაქონლო პროდუქციის წინ წაწევისთვის გასაღების ბაზარზე, მისი კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფისთვის, ახლად შექმნილი ღირებულების გადიდებისთვის (მთლიანი შიდა პროდუქტი, ეროვნული შემოსავალი) და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებისთვის. საჭიროა მიღწეული იქნეს სამეცნიერო-ტექნიკური, საწარმოო და საკადრო პოტენციალის გამოყენება საჭირო და სწორი მიმართულებით და მინიმალური დანახარჯების პირობებში მაქსიმალური უკუგების მიღება.

ცხადია, რომ დასაბუთებული პოლიტიკის გამოყენება (სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული, ინოვაციური, ინსტიტუციონალური) გააუმჯობესებს ახდენს ინოვაციური საწარმოების განვითარების ღონეზე და მათი პერსონალის სოციალურ-ეკონომიკურ სტატუსზე, შესაბამისად, მთელ საზოგადოებაზე.

ნებისმიერი ქვეყნის მ.შ. საქართველოს სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის მთავარი სუბიექტებია სამეცნიერო-კვლევებში და დამუშავებებში დაკავებული მეცნიერები და სპეციალისტები. ზოგადად, მათი საქმიანობა ხორციელდება შემდეგი მიმართულებით:

– **კვლევების ორგანიზაციის პროგრამულ-მიზნობრივი მეთოდების სრულყოფა და მათი შედეგების ათვისება წარმოებაში.** თანამედროვე პირობებში სხვადასხვა მეცნიერული მიმართულებით საქართველოში სრულდება XX სახელმწიფო პროგრამა. მათი ჩამონათვალი დამტკიცებულია მთავრობის მიერ და ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან;

– **სამრეწველო საკუთრების ობიექტზე უფლებათა დაცვის სისტემის სრულყოფა და განვითარება.** ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება გულისხმობს მეცნიერების მხრიდან შემოთავაზებული სიახლეების არსებობას, წარმოების მიერ მათ შერჩევას ეფექტიანობისა და გამოყენების შესაძლებლობების პოზიციებიდან, ასევე მონოპოლიის დროებით აღებას ინოვაციებზე, მათი ავტორებისთვის გარანტირებული დამატებითი მოგების მიღების მიზნით. ეს უკანასკნელი შესაძლებელია მაშინ, როცა სიახლეებზე უფლება კანონმდებლობითაა დაცული;

– **ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაცია.** ძირითადი ამოცანა ამ მიმართულებით არის ეროვნული ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბება, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ინოვაციური პროცესი – მეცნიერული იდეებიდან

დაწყებული და ინოვაციური პროდუქტის შექმნისა და მომხმარებელამდე მათი დაყვანით დამთავრებული.

ქვეყანაში მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ჯერ ერთი, გატარდეს სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა ტექნოლოგიების ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირების უზრუნველყოფისთვის. მეორეც, ეს არის ერთ-ერთი გზა სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს რეფორმირებისთვის, რაც შესაძლებელს ხდის ქვეყანა აიყვანოს ეკონომიკური განვითარების უფრო მაღალ დონეზე. ამისათვის საქართველოში, უპირველეს ყოვლისა, უნდა არსებობდეს ინოვაციური სფეროს ყველა აუცილებელი ორგანიზაციული ფორმა: მცირე საწარმოები, ინკუბატორები, ტექნოპარკები და შესაბამისი ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა.

ქვეყანაში გატარებული სახელმწიფო პოლიტიკა შესაძლებელს გახდის გადაიჭრას შემდეგი ამოცანები (პრობლემები):

- ეროვნული მრეწველობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება როგორც შიდა, ასევე საგარეო ბაზრებზე;
- წარმოების ფაქტორების რაციონალური გამოყენება;
- წარმოების ადაპტაცია სტრუქტურულ და ციკლურ კრიზისებთან;
- მეცნიერებისა და განათლების განვითარება;
- გარემოს დაცვა;
- ხალხის კეთილდღეობის ზრდა და ა.შ.

ჩამოთვლილი პრობლემების გადაჭრა უნდა განხორციელდეს ინსტრუმენტების (დონისძიებების) ნაკრების პირდაპირი, ირიბი და სინთეზური ზემოქმედების საშუალებით ციკლის „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ სტადიაზე.

ეკონომიკურ ზრდაზე ზემოქმედების პირდაპირ დონისძიებებს მიეკუთვნება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების საბიუჯეტო (სახელმწიფო) დაფინანსება, სახელმწიფო შეკვეთები, ზოგიერთი სახის სამრეწველო პროდუქციის გარანტირებული შესყიდვა და სხვა.

ირიბი დონისძიებები (მწვობრი სტაბილიზატორები) აიძულებენ ინოვაციურ საწარმოს და ქვეყნის ეკონომიკას, მთლიანად იმუშაოს თვითრეგულირების რეჟიმში. მათ მიეკუთვნებიან, მაგალითად: ინვესტიციების საგადასახადო სტიმულირება კვლევებსა და დამუშავებებში (ნოვაციები), საამორტიზაციო შეღავათები, სამეცნიერო-ტექნიკური კოპერაციის განვითარება და ა.შ.

საპატენტო-სალიცენზიო რეგულირება, ჩვენი აზრით, უნდა მივაკუთვნოთ სინთეზურ (შერეული) დონის ძიებებს. ჯერ ერთი, ესაა პირდაპირი ზემოქმედება ეკონომიკაზე. პრაგმატული მიდგომის გათვალისწინებით, თავისდროულად შემუშავებული და საკანონმდებლო გზით მიღებული ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა იცავს საქონელმწარმოებელს ინოვაციების შექმნისა და გამოყენების გარე ხელყოფისგან, ხელს უშლის მათ დიფუზიას. ეს უკანასკნელი უზრუნველყოფს დამატებით სარგებელს როგორც ინვესტორისთვის, ასევე ინოვაციისთვის და შემდგომში განაპირობებს ქვეყნის მშპ-ს და სხვა აგრეგირებული მაჩვენებლების გადიდებას.

მეორეც, იგი რეგულირების ირიბი ინსტრუმენტია. საპატენტო-სალიცენზიო რეგულირება გარკვეულწილად შეიძლება გამოვიდეს სხვა ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის შემაფერხებელ ფაქტორად, რამდენადაც ტექნიკური გადაწყვეტილებები არის პატენტის მფლობელის საკუთრება, მას უფლება აქვს, გადაწყვიტოს მისი გავრცელების შესაძლებლობები საგარეო ბაზრებზე. მოცემულ შემთხვევაში, ქვეყანა, როგორც ლიდერი, რომელიმე ინოვაციურ მიმართულებასთან მიმართებაში შეიძლება აღწევდეს უპირატესობას და დებულობდეს დამატებით სარგებელს.

საპატენტო-სალიცენზიო რეგულირება შეიძლება ირიბ ზეგავლენას ახდენდეს ტექნიკური სიახლის შექმნელი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე, რომელიც დაცულია პატენტით. იგი შეიძლება გახდეს შემაფერხებელი ფაქტორი დამატებითი სარგებლის მიღების საქმეში საწარმოსთვის, რომელიც აწარმოებს ანალოგიურ საქონელს. ეს მოვლენა განსაკუთრებით ფიქსირდება სამხედრო-თავდაცვითი კომპლექსის საწარმოებში, რომლებიც ხშირად მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების ტენდენციების შესაბამისი ანალიზის გარეშე ახანგრძლივებენ გამოგონების საიდუმლოების ვადას.

ამრიგად, სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა გამოხატავს დამოკიდებულებას სახელმწიფოსა და საინოვაციო საქმიანობას შორის, განსაზღვრავს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების მუშაობის მიზანს, მიმართულებებსა და ფორმებს ინოვაციის სფეროში და მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევების დანერგვას წარმოებაში.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა და მისი პრიორიტეტული მიმართულებები

მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ ქვეყანა, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს ეროვნული ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ გზას, შეიმუშავებს და ეფექტიანად იყენებს სახელმწიფო ინოვაციურ პოლიტიკას.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა არის სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც გამოხატავს სახელმწიფოს დამოკიდებულებას ინოვაციურ საქმიანობასთან, განსაზღვრავს ციკლის – „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ – მოვლენებთან სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების საქმიანობის მიზნებს, მიმართულებებს, საქმიანობის ფორმებს.

ჩვენი მოსაზრებით, სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ძირითადი მიზნები შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

- ტექნოლოგიური დონისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება ეკონომიკური დოვლათის წარმოებაში;
- ინოვაციური პროდუქციის გასვლის უზრუნველყოფა გასაღების შიდა და გარე ბაზრებზე;
- შიდა ბაზარზე იმპორტული პროდუქციის ჩანაცვლება სამამულო პროდუქციით და ამის საფუძველზე სამრეწველო წარმოების გადაყვანა მდგრადი ეკონომიკური ზრდის სტადიაზე;
- ინოვაციური საქმიანობისადმი სახელმწიფო მხარდაჭერის გაფართოვება; სახელმწიფო რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება;
- ეკონომიკური, სამართლებრივი და ორგანიზაციული პირობების შექმნა ინოვაციური გარემოსთვის.

ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების გარეშე, ეროვნული ინოვაციური სისტემა, რომელიც მოიცავს რიგ სეგმენტებს (ნახ. 2). ინოვაციური საქმიანობის ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა, ანუ სამართლებრივი სივრცის სპეციალური სეგმენტი, რომელიც არეგულირებს ინოვაციურ პროცესებს. ინოვაციური ინფრასტრუქტურა, რომელიც თავის თავში მოიცავს: ინოვაციურ ცენტრებსა და ტექნოპარკებს, ვენჩურულ და სადაზღვევო ფონდებს, განსაკუთრებულ საწარმოებსა და სამეცნიერო-საწარმოო ცენტრებს. კადრების მომზადების სისტემა ინოვაციური საქმიანობისთვის, რომელიც მოიცავს უმაღლესი სასწავლებლებისა და აკადემიური მეცნიერების, კადრების მომზადებისა და გადაზიდვის ცენ-

ტრებს და ა.შ. სახელმწიფო მხარდაჭერის და მნიშვნელოვანი (პრიორიტეტული) სამეცნიერო მიმართულებების დაფინანსების სისტემებს (მექანიზმს). საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობის სეგმენტი, რომელიც ახასიათებს გამოძგონებლის, სიახლეების ექსპორტისა და იმპორტის, ცოდნის საერთაშორისო ბაზარზე გადახდების ბალანსის განვითარების დონეს. სხვა სიტყვებით, ინოვაციური სისტემის ეს სეგმენტი ასახავს მის შედეგიანობას, ასე მაგ.: დარგისტრიუბული პატენტები ასახავენ კვლევითი ძალისხმევის როგორც შედეგებს, ასევე პოტენციალს ეკონომიკური ზრდის მიზნით ცოდნის შემდგომი გამოყენებისთვის. ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ქვეყნები, რომლებიც ლიდრობენ მშპ-ს მეცნიერებატეკვადობით, არის: შვეცია, ფინეთი, აშშ, გერმანია. მათ აქვთ პატენტების ყველაზე მეტი წილი 1 მლნ. მოსახლეზე. ის ქვეყნები, რომლებიც გამოირჩევიან მშპ-ს მეცნიერებატეკვადობის დაბალი დონით (პორტუგალია, საბერძნეთი, ესპანეთი), აქვთ უმნიშვნელო შედეგები სამრეწველო საკუთრების ობიექტების დაპატენტებაში (3-დან 20 პატენტი 1 მლნ. მოსახლეზე).

ინოვაციური სისტემის ყოველი ცალკეული სეგმენტი (ელემენტი) შეიძლება იყოს ინოვაციის შექმნის, ათვისებისა და ბაზარზე რეალიზაციის სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის მიზნების განხორციელების ბაზა. მეორეც, სტრატეგიული დაგეგმვა პრიორიტეტული მიმართულებების მიხედვით შესაძლებელს ხდის, მოხდეს ეკონომიკური ზრდის

ინტენსიურ გზაზე გადასვლა.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ჩამოყალიბებისა და განხორციელების შემდეგ განვიხილავთ ძირითად პრინციპებს:

- ფაქტის აღიარება, რომ ინოვაციური საქმიანობა მიმართულია საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებაზე და მეცნიერებატეკვადი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ზრდაზე, გასაღების სხვადასხვა ბაზრებზე (საერთაშორისო, ეროვნული, რეგიონული, დარგობრივი, ადგილობრივი), მოსახლეობის ცხოვრების დონის, ეროვნული და ეკოლოგიური უსარფთხოების ამაღლებაზე;

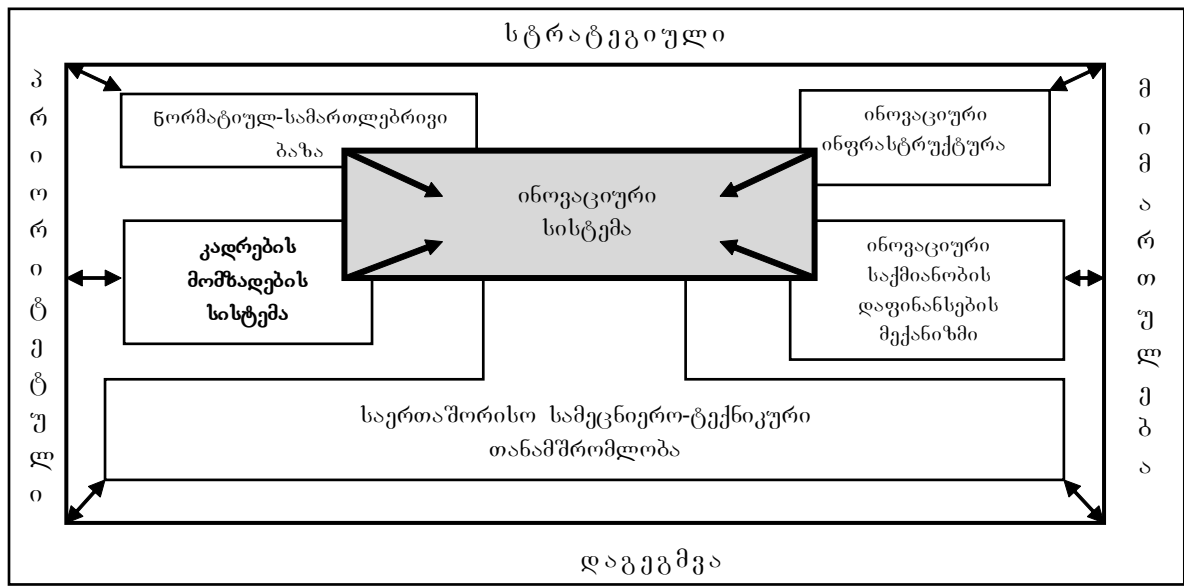
- სახელმწიფო რესურსების კონცენტრაცია საბაზისო სიახლეების შექმნაზე ეკონომიკაში სტრუქტურული ძვრების უზრუნველყოფის მიზნით;

- ინტელექტუალური საკუთრების, მ. შ. მრეწველობის, სუბიექტების, უფლებების სახელმწიფო დაცვა;

- ინოვაციური საქმიანობის რეგულირების სახელმწიფო უზრუნველყოფა ინოვაციურ სფეროში კონკურენტული მექანიზმის ეფექტიან ფუნქციონირებასთან შეხამებით.

ინოვაციური პოლიტიკის ძირითადი პრიორიტეტული მიმართულებები მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდგენიარად დაჯგუფდეს:

- სამუშაოები საბაზო ტექნოლოგიების შექმნის მიმართულებით რესპუბლიკის, რეგიონების დარგებისთვის, რომელთაც უნარი შესწევთ უზრუნველყონ სიახლეების შედარებითი უპირატესობა, საწარმოს და მთლიანად

ნახ. 2. ინოვაციური სისტემის ძირითადი სუბეფენტიები (ელემენტები)

ქვეყნის ეკონომიკური დამოუკიდებლობა;

- სამუშაოები სახელმწიფო სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამების დარგობრივი და რესპუბლიკური პროგრამების მიხედვით, რომლებიც მოითხოვენ რესურსების მასშტაბურ კონცენტრაციას, რაც არ შეუძლიათ ცალკეულ ინოვაციურ საწარმოებს;

- ცალკეული პროგრამებისა და პროექტების მიმართულების შესრულებული სამუშაოები.

ამრიგად, სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ინოვაციური პროცესების აქტივიზაციაზე ეკონომიკის ყველა სფეროში, ინოვაციური კლიმატის გაუმჯობესებაზე, ხელსაყრელი პირობების შექმნაზე სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენებისთვის, ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების საბაზრო მექანიზმებისა და ეფექტიანი ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებაზე, მცირე საწარმოების ფუნქციონირებაზე, ვენჩურული სტრუქტურების ფორმირებაზე, სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს პერსონალისთვის სიახლეთა კომერციალიზაციის საქმიანი პრინციპების შესწავლაზე.

ინოვაციური პოლიტიკის განხორციელების შედეგები შეიძლება იყოს:

- რესურსდაზოგვის ხარისხობრივად ახალი დონე, რომელიც მოწოდებულია უზრუნველყოს შრომის ნაყოფიერებისა და ფონდუკუგების ზრდა, მასალატევადობის შემცირება, პროდუქციის ენერგოტევადობის შემცირება, მისი კონკურენტუნარიანობის მიღწევა. წარმოების ფაქტორების რაციონალური გამოყენება მიმართულია სახალხო მეურნეობის სტრუქტურისა და საგარეო ვაჭრობის ძირეულ გარდაქმნაზე; მიზანი ერთია – მთლიანად ნედლეულისა და მასალების ეკონომია, რაც აუცილებელია სიახლეთა შექმნისა და რეალიზაციისთვის და რაც საბოლოოდ განაპირობებს გადამამუშავებელი დარგების რენტაბელობის ზრდას;

- სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ხარისხობრივად ახალი სოციალური მიმართულება – ესაა ეკოლოგიურად სუფთა, ტექნიკურად უსაფრთხო ტექნოლოგიების ფართო გამოყენება. ინოვაციური საქმიანობის სწორედ ამ სფეროში, როგორც არსად, საჭიროა სახელმწიფოს მუდმივად ორგანიზებული და ხელმძღვანელი საქმიანობა, ვინაიდან ახალი ინოვაციური ტექნოლოგიების არასრულყოფილად ჩატარებული კვლევები და ასეთი ტექნოლოგიების გამოყენება შეიძლება,

დამლუპველი აღმოჩნდეს ადამიანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისთვის. უნდა ითქვას, რომ დღეისთვის, პირველ რიგში, მთავარი ამოცანაა არა მარტო „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ ციკლის მუშაკთა ჯანმრთელობის შენარჩუნება და გადიდება, არამედ მთელი საზოგადოებისთვის იმავეს განხორციელება;

- მოსახლეობის ხარისხობრივად ახალი ცხოვრების დონე შეიძლება მიღწეული იქნას ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობისთვის საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესებით. მოსახლეობის კეთილდღეობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია იმ ქვეყნების ტექნიკური და ტექნოლოგიური გარღვევების (ჩამორჩენილობის) დაძლევაზე, რომლებიც ახორციელებენ ინოვაციურ საქმიანობას.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ სარეკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების პრინციპები და მექანიზმები.

ინოვაციური პოლიტიკის განხორციელების საფუძველია სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსება. ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსების კარგად დასაბუთებული და ჩამოყალიბებული სისტემა ყველა პირობას ქმნის ფინანსური სახსრების დაგროვებისთვის, მათი შესაძლებლობების კონცენტრაციისთვის ინოვაციური პროცესების საკანძო მიმართულებებზე.

ინოვაციური სფეროს სუბიექტების ფინანსური რესურსები შეიძლება გამოყენებულ იქნას არამატერიალური აქტივების შესაქმნელად, სიახლეების დასაყვანად საწარმოო სტადიამდე, ნედლეულის, მასალების, მაკომპლექტებელი მოწყობილობის და ა.შ. შესაძენად. ისინი გამიზნულია ფინანსური ვალდებულებების შესასრულებლად ბიუჯეტის, სადანღვევო, ვენჩურული, სალიზინგო და სხვა კომპანიების წინაშე.

ფინანსური რესურსების ფორმირების წყაროებია სამეცნიერო დაწესებულების საკუთარი და სხვა წყაროებიდან მოზიდული სახსრები, საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო შემოსულობანი. გარდა ამისა, სამეცნიერო დაწესებულების ფინანსური რესურსების შემადგენლობაში შედის მისი ძირითადი საქმიანობიდან, ფინანსური ოპერაციების განხორციელებიდან მიღებული მოგება. მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსები შეიძლება იქნას მობილიზებული პირველადი და მეორადი ემისიის ფასიანი ქაღალდების რეალიზაციიდან, ასევე, საკრედიტო ინვესტიციების მეშვეობით. სამეცნიერო-კვლევითი და

საცდელ-საკონსტრუქტორო საქმიანობის დაფინანსება შეიძლება განხორციელდეს აგრეთვე არსებული ფულადი რესურსების შიდა გადანაწილების ხარჯზე.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ფინანსური რესურსები ასრულებენ სამ მნიშვნელოვან ფუნქციას: გამანაწილებელს, საკონტროლოს და სანაციის.

გამანაწილებელი ფუნქცია უზრუნველყოფს ფინანსების გადაადგილებას მეცნიერების ერთი დარგიდან მეორეში, მათ გადანაწილებას სამეურნეო საქმიანობის სუბიექტებს შორის. დაფინანსების სუბიექტები შეიძლება იყვნენ დამოუკიდებელი ინოვაციური საწარმოები, საფინანსო-სამრეწველო სტრუქტურები, მართვის ტერიტორიული და სახელმწიფო ორგანოები, კერძო პირები და ა.შ. ყველა ისინი, ასე თუ ისე, კვლავწარმოებით პროცესის მონაწილენი არიან და გავლენას ახდენენ საქონლისა და მომსახურების ბაზრის ფორმირებაზე. ბაზარი „წაახალისებს“ საწარმოების ეფექტიან მუშაობას და „სჯის“ ცუდი მუშაობისთვის. იგი გავლენას ახდენს უფრო მნიშვნელოვანი სიახლეების შერჩევაზე, რომლებიც პერსპექტივაში შეიძლება სარგებლობის მომტანი იყოს როგორც სიახლეთა დამუშავებისთვის, ასევე ინვესტირებისთვის. ფინანსების განაწილების პროცესი ხორციელდება მათი ეკონომიკური დანიშნულებისა და არსებული კანონმდებლობის შესაბამისად.

ფინანსების საკონტროლო ფუნქცია შესაძლებელს ხდის, მიღებულ იქნას ინფორმაცია ფულადი სახსრების განაწილების გზებისა და პროპორციების შესახებ.

იგი ეფუძნება ფინანსურ მაჩვენებლებს, რომლებიც ასახულია ინოვაციური საწარმოს ბუღალტრულ, სტატისტიკურ და ოპერატიულ ანგარიშგებებში. მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ: მთლიანი შემოსავალი, დანახარჯები, მოგება, გადახდები ბიუჯეტში და ა.შ. ფინანსური მაჩვენებლების მეშვეობით შესაძლებელია ინოვაციური საწარმოების მუშაობის სხვადასხვა მხარეების დაფიქსირება და მათი სამეურნეო საქმიანობის შედეგების შეფასება.

ფინანსური კონტროლი ციკლის „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ სტადიების განხორციელებისას შეიძლება ხდებოდეს სხვადასხვა დონეზე: ინოვაციური საწარმოების სამსახურების მიერ, მესამე პირების მიერ (დამოუკიდებელი აუდიტორები), სახელმწიფო საგადასახადო ინსპექციების სპეციალისტების მიერ.

ფინანსების სანაციის ფუნქცია დაკავ-

შირებულია მოვალე-სამეცნიერო დაწესებულებისთვის ფინანსური მხარდაჭერის აღმოჩენასთან, მისი მდგრადი გადახდისუნარიანობის აღდგენის მიზნით და ურთიერთდამოკიდებულების აღდგენისთვის მოვალესა და კრედიტორს შორის დადგენილ ვადებში.

ინოვაციური საწარმოს ფინანსები ეკონომიკური არსით წარმოადგენს მისი ფულადი შემოსავლებისა და გასაღების, ფონდების ფორმირებისა და გამოყენებისას წარმოქმნილ ფულად ურთიერთობებს. ამიტომ ფინანსური რესურსების მისამართიანობის, მიმართულებების თავისდროული დადგენა ხელს შეუწყობს ინოვაციური საქონლის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, წარმოების ხარჯების შემცირებას, გავლენას მოახდენს მეწარმეობის ეფექტიანობაზე ინოვაციურ სფეროში.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების სისტემის ძირითადი ამოსავალი პრინციპები შემდეგნაირად შეიძლება დაჯგუფდეს:

- ფინანსების მიზნობრივი ორიენტაცია და დაკავშირება წარმოებაში სიახლეების დანერგვისა და ათვისების ამოცანებთან;
  - დაფინანსების წყაროების დასაბუთებულობა და იურიდიული დაცულობა;
  - მოზიდული ფინანსური წყაროების მრავალფეროვნება;
  - დაფინანსების მომცველობა და კომპლექსურობა. ამ დებულების პრაქტიკაში გამოყენება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების სხვადასხვა სახის თემების შესაბამისად დასამუშავებელი სიახლეების დაფინანსების საშუალებას იძლევა;
  - დაფინანსების სისტემის მოქნილობა და მორგება (ადაპტირება) ბაზრის კონიუნქტურის დინამიკურ ცვლილებებთან.
- სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების რაციონალური სისტემა მოწოდებულია უზრუნველყოს ძირითადი ამოცანების გადაჭრა. კერძოდ:
- სახალხო მეურნეობის ყველა რგოლში ინოვაციების სწრაფად და ეფექტიანად დანერგვისთვის პირობების შექმნა;
  - ინოვაციური ინფრასტრუქტურის შენარჩუნება და განვითარება;
  - მეცნიერების საკადრო პოტენციალის შესანარჩუნებლად და ინოვაციური სფეროდან მისი გადინების თავიდან აცილებისთვის აუცილებელი პირობების შექმნა;
  - ინოვაციური საწარმოს გადახდისუნარი-

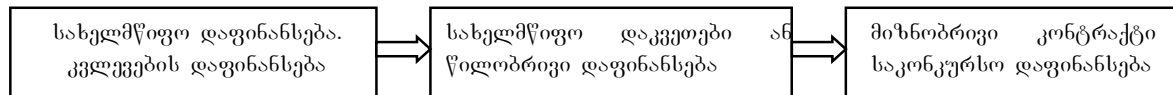
ანობის უზრუნველყოფა და მისი კაპიტალის გადიდება.

ჩამოთვლილი და კიდევ სხვა ამოცანები შეიძლება რეალიზებულ იქნას ინოვაციური პროექტების გაყიდვების ოდენობის ეფექტიანი დაგეგმვის, აღრიცხვის, ანალიზის, სტიმულირების შემთხვევაში, მოგების მიღებისა და რენტაბელობის ამაღლების შემთხვევაში.

ინოვაციების შემუშავებას, დანერგვას, წარმოებასა და გასაღებაზე მიმართული ფინანსური რესურსების გამოყენების განმაზოგადოებელი მაჩვენებელი არის წმინდა ფულადი ნაკადების ზრდა. მისი სიდიდის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების ეფექტიანობაზე, დასახული მიზნების კანონზომიერებაზე და მისი გადაჭრის ოპტიმალურ გზებზე.

განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი, ასე თუ ისე, ჩამოყალიბებულია. სახელმწიფო, როგორც წესი, აფინანსებს არა მარტო ფუნდამენტურ კვლევებს, არამედ იმ სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებსაც, რომელთა შედეგები, რიგი მიზეზების გამო, ვერ იპოვიან ფართო გამოყენებას უახლოეს დროში კომერციულ სექტორში.

განვიხილოთ სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი სახელმწიფო ბიუჯეტიდან (ნახ. .3).

ნახ. 3. ფუნდამენტური კვლევის სახელმწიფო დაფინანსების სქემა

ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი აგებულია პროექტების არჩევის საფუძველზე შედარებით ავტორიტეტული სპეციალისტების დასკვნების გათვალისწინებით; კონტრაქტების მოპოვებაზე აღრე ჩატარებული კვლევების შედეგად მიღებული შედეგების მხედველობაში მიღებით; სამეცნიერო საზოგადოების ფართო ფენების აზრის საფუძველზე.

ფუნდამენტური კვლევების სტადიაზე დაფინანსების ძირითად წყაროდ მიღებულია სახელმწიფო ბიუჯეტი ანდა წილობრივი დაფინანსება. ამ მიზნით შეიძლება გამოყენებულ იქნას გამოყოფილი სახსრების განაწილების

ორი არხი: სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების მიზნობრივი ანდა საკონკურსო დაფინანსების განხორციელება; ინოვაციური სფეროს ნებისმიერი სუბიექტის მიერ, თუკი კვლევის შედეგები მიმართული იქნება მთელი საზოგადოების საკეთილდღეოდ, გრანტების მიღების თანაბარი შესაძლებლობების შემთხვევაში. პირველ რიგში ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსება ხორციელდება ისეთ სფეროებში, როგორცაა ეროვნული თავდაცვა, ტრანსპორტი, ენერგეტიკა, აგრეთვე სამოქალაქო მიზნები. ამასთან, კვლევის შედეგები, რომლითაც პირველ რიგში დაინტერესებულია სახელმწიფო, შეიძლება გამოყენებული იქნას როგორც ეკონომიკის კერძო, ისე საზოგადოებრივ სექტორში.

ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორიის პოზიციებიდან, ასეთი დაფინანსების აუცილებლობა დასაბუთებულია განუსაზღვრელობის და რისკის ძალზე მაღალი ხარისხით, აგრეთვე, ფუნდამენტური კვლევების შედეგების სრული განუსაზღვრელობის პირობებში ციკლის – „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ შემდგომ სტადიებზე. უფრო ფართოდ სახელმწიფო დაფინანსების აუცილებლობა დასაბუთებულია ინოვაციური პროცესის განხორციელების ე.წ. წრფივი მოდელის შესაბამისად, რომლის თანახმადაც, მეცნიერება არის ახალი ტექნიკის, ტექნოლოგიებისა და ეკონომიკის პროგრესის წყარო.

განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევების დაფინანსება, როგორც წესი,

ხორციელდება კერძო სექტორის მიერ. გამონაკლის წარმოადგენენ სახელმწიფო დაკვეთით შესრულებული გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები სამხედრო მიზნებისთვის, ზოგიერთი სამედიცინო ხასიათის კვლევებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის პრიორიტეტული მიმართულებებისთვის. სახელმწიფოს მონაწილეობა გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევებში დაკავშირებულია იმასთან, რომ მიღებული სამეცნიერო ინფორმაცია საერთო ხასიათის მატარებელია.

გაცილებით რთულადაა საქმე გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსების მხრივ გარდამავალი

ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში. მაგ.: გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსებისადმი ასეთი მიდგომა დღეისთვის არ პასუხობს ეკონომიკურ მოთხოვნებს, რამდენადაც გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების შედეგები, რომლებიც მიიღება საბიუჯეტო ასიგნებების ხარჯზე, შეიძლება, გამოყენებული იქნეს საკუთრების სხვადასხვა ფორმის სუბიექტების მიერ. იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების შედეგები საქონლისა და მომსახურების კონკურენტუნარიანობის ამაღლების საქმეში ერთგვარი საფუძველია. სხვადასხვა ფორმის საკუთრების მქონე სამრეწველო ფირმებმა სახელმწიფოსთან ერთად მონაწილეობა უნდა მიიღონ გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების ინვესტირებაში.

გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი ფუნდამენტური კვლევების ინვესტირების მექანიზმის იდენტურია. იგი შეიძლება განხორციელდეს სახელმწიფო შეკვეთის ანდა წილობრივი მონაწილეობის გზით; მიზნობრივი, საკონკურსო ანდა სპეციალიზებული ფონდების მეშვეობით. ეს უკანასკნელი თავიანთ საქმიანობას ახორციელებენ სახელმწიფო კონტროლის ქვეშ. ზოგიერთ ქვეყანაში მათზე გამოყოფილი ფინანსური რესურსები 50%-მდე აღწევს. მოცემული სახის დაფინანსების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ მეურნეობრიობის სხვადასხვა საკუთრების ფორმის სუბიექტები, რომლებიც დაინტერესებული არიან დაგეგმილი კვლევების განხორციელებით. ისინი მზად არიან, ამ მიზნით გამოყონ აუცილებელი ფინანსური სახსრები, ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში – მატე-

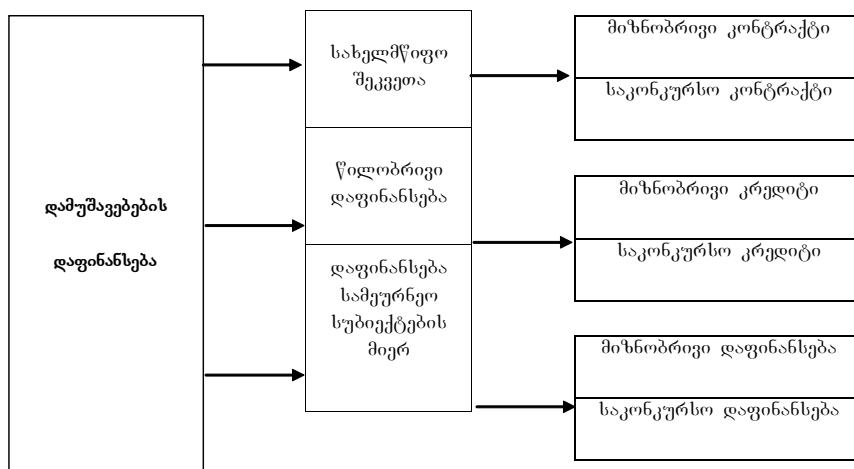
რიალურ-ტექნიკური რესურსებიც.

დამუშავებების დაფინანსება, ასევე, შეიძლება იყოს სახელმწიფო, წილობრივი და სხვადასხვა სახის საკუთრების სუბიექტების სახსრების ხარჯზე (ნახ. 4).

სახელმწიფო შეკვეთის რეალიზება შეიძლება მოხდეს მიზნობრივი კონტრაქტის გაფორმებით ანდა მ. შ. შეღავათიანი და საკონკურსო წესით გაცემული კრედიტით. ამასთან, მიზნობრივი დაფინანსება დაკავშირებული უნდა იყოს სახელმწიფო სპეციფიკური ამოცანების გადაწყვეტასთან. მაგალითად, საცდელი ნიმუშების შექმნა გარემოზე ეკოლოგიური კონტროლის განსახორციელებლად. შეღავათიანი დაკრედიტება მოიცავს ზემოქმედების ირიბ ღონისძიებებს სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის განსახორციელებლად.

სამეცნიერო-კვლევითი, ასევე, საცდელ-ტექნოლოგიური სამუშაოების დაკრედიტებისა და დაფინანსების წილობრივი და შეღავათიანი ფორმა ქვეყნის ბიუჯეტის ხარჯვითი ნაწილის შემცირების შესაძლებლობას იძლევა. გამოთავისუფლებული ფინანსური სახსრები წარმართება ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის განსახორციელებლად. ამ უკანასკნელის შედეგები მომავალში შეიძლება გახდეს ეროვნული ეკონომიკის ზრდის საფუძველი.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსებისას ჩვეულებრივ, იყენებენ გარე (მოზიდული) და შიდა (საკუთარ) ფულად სახსრებს. გარე (მოზიდული) ფინანსური ფულადი სახსრები შედგება სახელმწიფო საბიუჯეტო ასიგნებებისგან, საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციე-

ნახ. 4. დამუშავებების დაფინანსების სქემა

ბის კრედიტებისგან, ორგანიზაციებისა და მოქალაქეების ცალკეული ჯგუფების ნასესხები სახსრებისგან.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარე ფინანსური წყაროა საბიუჯეტო ასიგნებები. ისინი უზრუნველყოფენ მსხვილმასშტაბიან სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამების გადაჭრას. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ასეთი სახის გამოკვლევებს დარგობრივი მეცნიერება ვერ განახორციელებს. ასეთი კვლევები უნდა დაფინანსდეს სხვადასხვა დონის სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრებიდან და სპეციალიზებული ფონდების ხარჯზე.

მაგალითად, ყოფილ პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ფულადი სახსრები სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსებაზე გამოიყოფა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან, ფუნდამენტური კვლევების ფონდიდან, სამინისტროებისა და სხვა ორგანიზაციების სახსრებიდან. ეს სახსრები ჩვეულებრივ, წარმართება სახელმწიფო მიზნობრივი ინოვაციური პროგრამების, ინოვაციური პროექტების დაფინანსებაზე საკონკურსო საფუძველზე და სხვ.

როგორც წესი, სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრები გამოიყოფა, პირველ რიგში, იმპორტშემცველი პროდუქციის, კონკურენტუნარიანი საქონლის წარმოებაზე, რომელიც სარგებლობს მაღალი მოთხოვნით, ასევე უფრო მაღალი ხარისხის და კლასისა ახალი საქონლის ათვისებასთან შედარებით.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების მნიშვნელოვანი წყაროა საბანკო კრედიტი. საბანკო კრედიტი ბანკის მიერ გაიცემა დადგენილ ვადაში, განსაზღვრული საბანკო განაკვეთით, განსაზღვრული მიზნით გამოსაყენებლად. საბანკო პროცენტის სიდიდე დამოკიდებულია სესხის ვადაზე, ინოვაციური პროექტის რისკის სიდიდეზე, მსესხებლის მახასიათებლებზე და ა.შ.

საბანკო დაკრედიტება, ჩვეულებრივ, ორიენტირებულია მინიმალურ საკრედიტო რისკზე, ამიტომ ინოვაციური საწარმოს კრედიტებზე ხელმისაწვდომობა ყოველთვის შეზღუდულია. კომერციული ბანკი, როგორც წესი, აკრედიტებს მხოლოდ იმ ინოვაციებს, რომელთაც აქვთ გამოსყიდვის რეალური ვადები, ხოლო საწარმოს უნდა გააჩნდეს კრედიტის დაბრუნების წყაროები მთლიანად დარგთან შედარებით უფრო მოკლე ვადებში.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონ-

სტრუქტორო სამუშაოების ფინანსური სახსრებით უზრუნველყოფის მიზნით, თანამედროვე პირობებში, მიღებულია არასაბიუჯეტო სახელმწიფო ფონდების შექმნა. ასეთი ფონდები შეიძლება შეიქმნას სამინისტროებში, რეგიონებში, მსხვილ ქალაქებში, საწარმოებში, სადაზღვევო, ვენჩურული (სარისკო) და ლიზინგური კომპანიების მიერ, არასახელმწიფო საპენსიო ფონდების, ლომბარდების მიერ და ა.შ. ისინი საკრედიტო არასაბანკო ფინანსური ორგანიზაციებია, ასრულებენ ბევრ საბანკო ოპერაციას და კონკურენციას უწევენ ბანკებს.

ინოვაციური პროექტების არასაბიუჯეტო (არასახელმწიფო) დაფინანსების მნიშვნელოვანი წყაროები შეიძლება იყოს: საწარმოს და ორგანიზაციის საკუთარი სახსრები, რომლებიც ახორციელებენ ინოვაციურ საქმიანობას. მაგალითად, წარმოების განვითარების ფონდი და საამორტიზაციო ანარიცხების ფონდი; სპეციალიზებული და საქველმოქმედო ფონდები; ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციები; სახსრები, რომლებიც შეიძლება მიიღონ ინოვაციურმა საწარმოებმა აქციების მეორადი ემისიის (ან სხვა ფასიანი ქაღალდების) განხორციელების გზით; ფინანსური ლიზინგი და ვენჩურული (რისკიანი) სახსრები; სხვა არასაბიუჯეტო წყაროები, რაც კანონით არ იკრძალება.

უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ ინოვაციური პროექტების დაფინანსების წყაროებიდან, ჩვენი აზრით, უფრო პერსპექტიული წყაროები.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების საკმაოდ ფართოდ გავრცელებული ფორმაა ფასიანი ქაღალდების მეორადი ემისია. მისი მეშვეობით შეიძლება მოკლე დროში მოზიდული იქნას ფინანსური სახსრების საჭირო ოდენობა. დაფინანსების ეს ფორმა შედარებით ხელმისაწვდომია ღია და დახურული სააქციო საზოგადოებებისთვის. აქციების მეორადი ემისია შესაძლებელს ხდის აკუმულირებული იქნას მსხვილი ფულადი სახსრები, რომლებიც შემდგომში შეიძლება წარმართოს ახალი ინოვაციური პროექტის დაფინანსებაზე, კრედიტის დაფარვაზე, პირველადი ემისიის აქციების გამოსყიდვაზე და ა.შ. ფასიანი ქაღალდების მეორადი ემისიის მეშვეობით ხორციელდება ინვესტიციური კრედიტის შეცვლა საბაზრო სავალლო ვალდებულებებით, რაც ხელს უწყობს ფინანსური რესურსების სტრუქტურის ოპტიმიზაციას, რომლებიც ინვესტირებულია

ინოვაციურ პროექტებში.

ასე მაგალითად, აშშ-ს ფირმა „ლოდჟიკი“-პირველადი აქციების ხარჯზე ორგანიზებას უკეთებს ნახევარგამტარების გამოშვებას. აქციის ფასი იყო 60 ცენტი. აქციების მეორადი ემისიიდან ერთი წლის შემდეგ ამ აქციების ფასი 21 დოლარამდე გაიზარდა, რაც 35-ჯერ მეტია პირველადი გამოშვების აქციების ფასთან შედარებით. აღნიშნულმა გარემოებამ საშუალება მისცა კომპანიას, გადაეხადა კრედიტები და მიეღო მაღალი მოგება.

ვენჩურული (სარისკო) სახსრები, როგორც წესი, გამოიყენება მცირე ზომის კვლევითი და დამწერაკი ფირმების, სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების დასაფინანსებლად; ასევე აღმოჩენების, ნებისმიერი ნოვაციის, გამოგონებების, ინჟინირინგული გადაწყვეტილებების წარმოებამდე დასაყვანად და დასანერგად, დასაფინანსებლად, რომელსაც აქვს სარისკო და პერსპექტიული ხასიათი. ვენჩურული კომპანიები ფინანსურ სახსრებს იღებენ პროცენტის გადახდისა და მათი დაბრუნების გარანტიის გარეშე. ამიტომ მათი რისკი დიდია, მაგრამ წარმატების შემთხვევაში რისკი კომპენსირდება ზემოგებით, რაც გაწეულ ხარჯებს 30-200-ჯერ აღემატება. გამოკვეყნებული მონაცემების თანახმად, 15% ვენჩურული კაპიტალი მთლიანად იკარგება; 25% ზარალია დაგეგმილზე გამოსყიდვის დიდი ვადის პირობებში, 30% ვენჩურული კომპანიები იღებენ გარანტირებულ მოგებას და მხოლოდ 20-30% ღებულობს ზემოგებას. ვენჩურული დაფინანსების დროს დიდი დანაკარგების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ინოვაციური პროექტების გულდასმით შერჩევა. ეს უნდა მოხდეს სახსრების ერთდროული დაბანდებით რამდენიმე ინოვაციურ პროექტში, მათი განხ-

ორციელების სხვადასხვა ვადით.

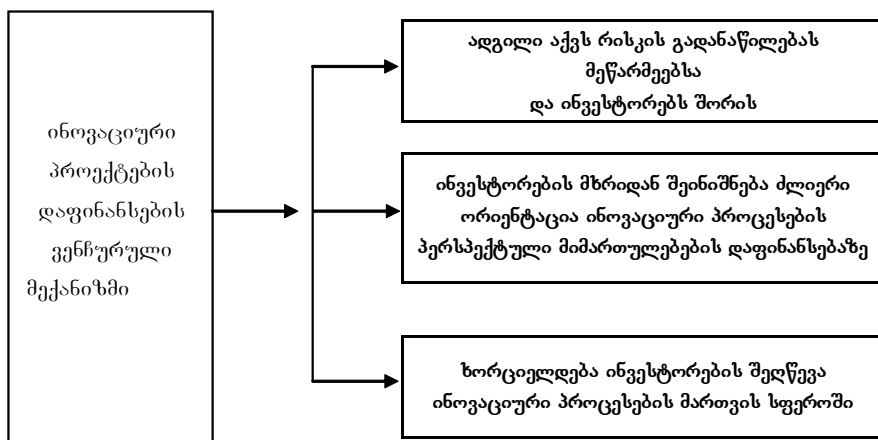
რიგ შემთხვევაში, ვენჩურული კაპიტალის მფლობელები აფინანსებენ ინოვაციურ პროექტებს მხოლოდ აქციების გამოშვების სტადიაზე. ისინი თამაშობენ რა აქციების კოტირებით, შეუძლიათ მიიღონ დაბანდებული ვენჩურული კაპიტალის სიდიდეზე გაცილებით მეტი ღირებულება. ინოვაციური პროექტების დაფინანსების ვენჩურულ მექანიზმს (ნახ. 5), სხვადასხვა სამეურნეო სუბიექტების მიერ კრედიტების მიღებისგან განსხვავებით, ახასიათებს რიგი განმასხვავებელი თავისებურებები.

უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ ინოვაციების დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმის თავისებურებები.

ინოვაციური პროექტის დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმის პირველი თავისებურება ძირითადად დაკავშირებულია სიახლეების დანერგვაზე სპეციალიზებული წვრილი ფირმების პირობებთან.

ციკლის – „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“, ყოველი სტადია მოითხოვს მნიშვნელოვან ინვესტიციებს. ასეთი მოთხოვნა კრედიტზე, უმეტეს შემთხვევაში, უჩნდებათ მცირე მეწარმეებს, მეცნიერებს, გამოგონებლებს, კონსტრუქტორებს და ინჟინრებს, როცა ისინი დამოუკიდებლად ცდილობენ დანერგონ თავიანთი სიახლეები. ინვესტორებისთვის გამოყოფილ კრედიტზე კომპენსაცია შეიძლება იყოს მათთვის მოგების მიღებაზე უფლების მინიჭება (აქციების პაკეტი) დიდი მოთხოვნის მქონე ახალი ნაკეთობის გამოშვების პერიოდში.

ინოვაციური პროექტების დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმის მეორე თავისებურებაა ის, რომ ხორციელდება სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ყველაზე მოწინავე

ნახ. 5. ინოვაციური პროექტების სარისკო დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმი

მიმართულებების დაფინანსება. რისკიანი კაპიტალის ინვესტორები ყოველთვის თვალყურს ადევნებენ მეცნიერებას, ტექნიკას, წარმოების განვითარების ტენდენციებს, რეაგირებენ ეკონომიკური პოლიტიკისა და ბაზრის კონიუქტურის უმნიშვნელო ცვლილებებზე. მითითებული ტენდენცია „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ სტადიაზე სერიოზულ გავლენას ახდენს ვენჩურული კაპიტალის გადანაწილება ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებს შორის. მაგ.: აშშ-ში რისკიანი დაფინანსების წილი გამოთვლით ტექნიკაზე ხუთი წლის განმავლობაში (2004-2009 წწ.) გაიზარდა 26-დან 43%-მდე. მაშინ, როცა რისკიანი ინვესტიციების წილი შემცირდა 20-დან 2%-მდე. ცვლილების მიზეზები განპირობებულია ენერგორესურსებზე მსოფლიო ფასების რყევით დროის ამ პერიოდში.

რისკიანი კაპიტალდაბანდებების მესამე თავისებურებაა ის, რომ ინვესტორები არ იხდლებიან მხოლოდ ფინანსური კრედიტის მიღებით. ისინი უშუალოდ ანდა თავიანთი წარმომადგენლების მეშვეობით აქტიურად მონაწილეობენ ახალი ფირმის მართვაში ციკლის: „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ ყველა სტადიაზე.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების ერთ-ერთი ფორმაა ფინანსური ლიზინგი. ლიზინგი – ეს არის უფლების გადაცემა მოძრავი ანდა უძრავი ქონების სარგებლობაზე მისი მფლობელობაში გადაცემის გზით განსაზღვრული ვადით ანდა განუსაზღვრელი დროით კომპენსაციის პერიოდული გადახდით. იგი, როგორც წესი, წარმოადგენს ურთიერთობათა სამხრეო კომპლექსს, რომელშიც ლიზინგური კომპანია (მიმღები) მოსარგებლის თხოვნით და მითითებით შეიძენს მწარმოებლისგან მოწყობილობას, რომელსაც შემდეგ დროებით სარგებლობაში (არენდით) გადასცემს. კომპლექსში შედის ორი ხელშეკრულება:

ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულება ლიზინგურ კომპანიასა (მიმღები) და მოწყობილობის დამამზადებელს (გამყიდველი) შორის;

ლიზინგის ხელშეკრულება ლიზინგურ კომპანიასა და მოწყობილობის მოსარგებელს შორის.

ფინანსური ლიზინგი წააგავს საქონლის გადავადებით შესყიდვას. მოსარგებლე (არენდატორი) ვალდებულია კისრულობს პერიოდულად განახორციელოს გადახდები კრედიტორ ბანკთან ანდა ლიზინგურ კომპანიასთან. რაც შემთხვევებში, მოსარგებელს ვადის გას-

ვლის შემდეგ შეუძლია შეიძინოს მოწყობილობა საკუთრებაში. სხვადასხვა ქვეყანაში ეს პროცესი სხვადასხვანაირად რეგულირდება.

ზოგში მოწყობილობის მოსარგებლის პირობა შესაძლო შესყიდვაზე არის აუცილებელი პირობა ლიზინგი-ხელშეკრულების მიხედვით (მაგ.: საფრანგეთი, ბელგია). სხვა ქვეყანაში ეს დამოკიდებულია მხარეთა შეხედულებებზე (აშშ). ხოლო ზოგიერთ ქვეყანაში ასეთი პირობის ჩართვა ხელშეკრულებაში აკრძალულია (მაგ.: დიდი ბრიტანეთი). საარენდო მოწყობილობა შეიძლება შეფასდეს მოცემულ მომენტში მოქმედი საბაზრო ფასებით.

ასე რომ, არენდატორი (მოსარგებლე) ხელშეკრულების ვადის პირობებში პერიოდული გადახდების გზით იხდის მიღებული აქტივების მთელ ღირებულებას და ხდება მისი მეპატრონე. ეს გადახდები ასრულებენ საკრედიტო გადახდების (პროცენტი კრედიტზე) როლს.

ფინანსურ ლიზინგს ხშირად უწოდებენ წმინდა ლიზინგს სრული გადახდით. ეს იმასთანაა დაკავშირებული, რომ იდეალური ვარიანტის დროს მიმღებმა (არენდის გამცემი) უნდა მიიღოს საბაზრო პერიოდის დროს სახსრების მთელი თანხა, რაც ჩაღებულია საკუთრების შეძენაში, ასევე ხარჯები, რაც დაკავშირებულია დაფინანსებასთან. შესაბამისად, მიმღების სარგო (არენდის გამცემის) შეადგენს საარენდო გადახდებს + საგადასახადო შეღავათების შეფასებითი ღირებულება + აქტივების ნარჩენი ღირებულება ანდა მოსარგებლის (არენდატორის) მიერ გარანტირებული აქტივების ნარჩენი ღირებულება. გადახდების სიდიდე ხელშეკრულების ძირითადი ვადის განმავლობაში უნდა ფარავდეს ლიზინგური კომპანიის ხარჯებს მოწყობილობის შეძენასა და შეფუთვაზე, ასევე უნდა უზრუნველყოფდეს პროცენტებს დაბანდებულ კაპიტალზე და მოგებას.

ლიზინგის მთავარი უპირატესობაა ის, რომ რენტაბელური ინოვაციური პროექტის არსებობის შემთხვევაში, სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებას შესაძლებლობა ეძლევა მიიღოს მოწყობილობა და განახორციელოს ინოვაციური პროცესი ერთდროული დანახარჯების გარეშე.

შიდა ფულადი სახსრები მოიცავს: ინოვაციური საწარმოს შემოსავლები: მოგების ნაწილი სასაქონლო პროდუქციის რეალიზაციიდან, შემოსავლები შესრულებული სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებებიდან, სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოებიდან,

საფინანსო ოპერაციებიდან და ა.შ.;

შემოსულობანი: საამორტიზაციო ანარიცხვები, ამონაგები მწვობრიდან გამოსული ქონების რეალიზაციიდან. პასივები, მათ შორის საკუთარი კაპიტალი, მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებები;

ფინანსურ ბაზარზე მობილიზებული ფინანსური რესურსები: საკუთარი აქციების, ობლიგაციებისა და სხვა სახის ფასიანი ქაღალდების გაყიდვა, ფინანსური ლიზინგი და საკრედიტო ინვესტიციები, მობილიზებული რესურსების სხვა სახეები;

გადანაწილების გზით შემოსული ფინანსური რესურსები: სადაზღვევო ანაზღაურება დამდგარი რისკის მიხედვით; შემოსული ფინანსური რესურსები კონცერნებიდან, ასოციაციებიდან, დარგობრივი და რეგიონული სტრუქტურებიდან; წილობრივი საწყისებით შემოსული ფინანსური რესურსები; დივიდენდები და პროცენტები სხვა ემიტენტების ფასიანი ქაღალდებიდან; საბიუჯეტო ასიგნებები და სხვა სახის რესურსები.

სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური პოლიტიკა: არსი, მიზნები და ამოცანები.

სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური პოლიტიკა, რომელიც არის სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკის ელემენტები, ინოვაციურ პოლიტიკასთან ერთად გავლენას ახდენს ინოვაციური სფეროს სუბიექტების ინოვაციურ საქმიანობაზე. მათი წარმატებული რეალიზაცია ადასტურებს, რომ ინოვაციები გარდაუვალია და მართვადია. ინოვაციების მართვა ეკონომიკური ზრდის გასაღები და მხარდამჭერი ფაქტორია.

სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკის ქვეშ იგულისხმება ღონისძიებების სისტემა, რომლებიც მიმართულია მეცნიერებისა და განათლების მხარდაჭერაზე და განვითარებაზე, სამეცნიერო-ტექნიკური, ორგანიზაციულ-ეკონომიკური და სოციალური ინოვაციების შექმნისთვის საზოგადოების წევრთა ზღვარდასრულებელ მოთხოვნათა დაკმაყოფილების მიზნით წარმოების შეზღუდული ფაქტორების არსებობის პირობებში.

სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა გამოიხსნება:

- სამეცნიერო კვლევების ორიენტაციასა და მხარდაჭერაზე;
- სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების მიმართულებების რეგულირებაზე;
- ინოვაციური საქმიანობის მორალური და

მატერიალური სტიმულების სრულყოფაზე;

- სამამულო მრეწველობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე;

- ეფექტიანი საპატენტო-ლიზინგური უფლებების (სამართლის) შექმნაზე, რომელიც უზრუნველყოფს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას;

- ინოვაციური საქმიანობის რეგულირებაზე;

- ინოვაციური საქმიანობის შეფასების კრიტერიუმებისა და სტიმულირების კრიტერიუმების შერჩევაზე, ასევე, სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების მართვის მეთოდების კრიტერიუმების შერჩევაზე;

- სახელმწიფო და დარგობრივი სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამების, ცალკეული საინოვაციო პროექტების ფორმირებასა და რეალიზაციაზე;

- ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებაზე საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო ფულადი სახსრების ხარჯზე;

- სამეცნიერო, სამეცნიერო-პედაგოგიური და საინჟინერო-ტექნიკური მუშაკების ატესტაციის მოქმედი სისტემის შემუშავებაზე.

სტრუქტურული ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია ეკონომიკაში არსებული დისპროპორციების გადალახვაზე: გარღვევის შემცირებაზე, წარმოების სფეროსა და მომსახურების სფეროს შორის; თავდაცვითი წარმოების წილის შემცირებაზე; მნიშვნელოვანი უთანასწორობის გადალახვაზე სხვადასხვა დარგის ინოვაციური საწარმოების ტექნიკურ აღჭურვასა და ეკონომიკის სექტორებს შორის. ეკონომიკის ოპტიმალური სტრუქტურის კრიტერიუმებია: ეფექტიანობა, კონკურენტუნარიანობა, მდგრადობა ციკლური რყევების მიმართ.

სტრუქტურული პოლიტიკის მიზანია მრეწველობის დარგებისა და სოფლის მეურნეობის, არამატერიალური წარმოების დარგების ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა. აღნიშნული გულისხმობს არა მარტო რეალიზებული სიახლეების სიდიდის რაოდენობრივ ზრდას, არამედ მშპ-ს სტრუქტურულ გაუმჯობესებას. ე.ი. ხანგრძლივი მოხმარების საქონლის წილის ამაღლებას. მაღალხარისხიანი პროდუქციის, თანამედროვე მომსახურების, მათ შორის, ფინანსურის და საინფორმაციოს წილის გადიდებას. სტრუქტურული პოლიტიკის რეალიზაციის შედეგად აუცილებლად უნდა იქნას მიღწეული ქვეყნის ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, მრეწველობის ტექნოლოგიური გარდაქმნა, ახალი პროდუქ-

ტის გამოშვება სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის საფუძველზე.

განსაკუთრებულ ადგილს სტრუქტურულ პოლიტიკაში იჭერს თანმდევ მიზნები: სტრუქტურულ-დეპრესიული წარმოების შერჩევა და ინოვაციური საწარმოების განთავისუფლება იმ ტექნიკისგან, რომელთა საექსპლოატაციო ვადა ამოიწურა. მოძველებული მანქანათმშენებელი პროდუქციის გამოშვების შეწყობა, ხოლო შემდგომში საერთოდ შეწყვეტა. ინოვაციური საწარმოების ძირითადი კაპიტალის გადაჯგუფება. უკანასკნელი მიმართულება მიზანშეწონილია განხორციელდეს საწარმოების შერწყმისა და შეერთების ჩარჩოებში. ამ პროცესების სტიმულირებისთვის მნიშვნელოვანია პრობლემური საწარმოების გაკოტრების პროცედურის თავიდან აცილება და მათი მესაკუთრის შეცვლა.

სტრუქტურული პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა ინოვაციებში ინვესტიციების უკუგების ამაღლება. მნიშვნელოვანია არა მარტო განახლდეს საწარმოო სიმძლავრეები, არამედ თავისდროულად შეიცვალოს მოძველებული მოწყობილობა სიახლეებით, რაზედაც დიდადაა დამოკიდებული ტექნიკისა და ტექნოლოგიების პროგრესი.

ინსტიტუციონალური ეკონომიკური პოლიტიკა დაკავშირებულია ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტების საქმიანობასთან. სტანდარტული განმარტების მიხედვით, ინსტიტუტები – ესაა ერთგვარი თამაშის წესები საზოგადოებაში ანდა ადამიანის მიერ შემზღუდავი ჩარჩოების შექმნა, რომლებიც ქმნიან ადამიანური საქმიანობის მასტიმულირებელ სტრუქტურას ინოვაციურ სისტემაში. ფორმალურ ინსტიტუტებს მიაკუთვნებენ მიღებული კანონებისა და თამაშის დადგენილ წესებს, რომლებიც მიმართულია ინოვაციური პროცესების განხორციელებაზე, ხოლო არაფორმალურებს – ჩვევებს, ქცევის დაუწერელ ნორმებს და საზოგადოებრივ პირობითობებს, რომლებიც განპირობებულია ეკონომიკური წყობის ისტორიული განვითარებით.

ინსტიტუციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის, როგორც ეკონომიკური აზრის განვითარების ერთ-ერთი მიმართულების, პოზიციებიდან შეიძლება აიხსნას ადამიანთა საზოგადოების განვითარება და ფუნქციონირება ინსტიტუტების ცვლილებით (საერთო სახით ფორმალური და არაფორმალური თამაშის წესები), რომლებიც გავლენას ახდენენ ინოვაციურ საქმიანობაზე.

ინსტიტუციონალური ეკონომიკური

პოლიტიკა ხელს უწყობს, თავიდან იქნას აცილებული ნეგატიური შედეგები ამა თუ იმ ინოვაციური გადაწყვეტილებების მიღებისას, რომელიც ყალიბდება თამაშის ფორმალური და არაფორმალური წესების და ინოვაციების მართვის მექანიზმების იგნორირებისას. სიახლეების შემუშავების, დანერგვის, ათვისებისა და რეალიზაციის პროცესებზე გავლენას ახდენს (მასტიმულირებელი) მოტივები და სამეურნეო სუბიექტების ინტერესები; ინოვაციური მართვის იერარქიული სტრუქტურა, რომელიც ეფუძნება ქვეყანაში მოქმედ კანონებს, ბრძანებებს, დადგენილებებს და ა.შ. ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობასა და ინტელექტზე დამოკიდებულია ადამიანის, საწარმოს, მთელი ქვეყნის ინოვაციური აქტივობა, მისი ცხოვრების დონე, რომელიც იზომება რეალური მშპ-ით ადამიანის ერთ სულზე.

ინტელექტუალური შეზღუდვების იგნორირებისას, რომელთაც უნარი შესწევთ გავლენა მოახდინონ ინოვაციურ საქმიანობაზე, სუბიექტები შეიძლება მოხვდნენ ე.წ. „ინსტიტუციონალურ ხაფანგში“. „ინსტიტუციონალური ხაფანგი – ეს არის მდგრადი ხასიათის ნეგატიური შედეგი, რომელიც ზოგჯერ ყალიბდება ხისტი გადაწყვეტილების მიღების შედეგად. სხვა სიტყვებით, იგი წარმოადგენს ეკონომიკურ ჩიხს, რომლისგანაც გამოსვლა გაძნელებულია ინსტიტუციონალური შეზღუდვების იგნორირების გამო.

ამიტომ ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტები ზოგჯერ სერიოზულ წინააღმდეგობას ქმნიან სტადიის – „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ განხორციელებისთვის და შესაბამისად, ეკონომიკური ზრდისთვისაც. კარგად მოფიქრებულ და გააზრებულ საგადასახადო-საბიუჯეტო, საკრედიტო-ფულად, საგარეო-სავაჭრო პოლიტიკაზე საქონელსა და მომსახურებაზე ფასწარმოქმნის მოქმედ სისტემაზე, საკანონმდებლო ბაზაზე და ა.შ. დიდადაა დამოკიდებული საწარმოს ინოვაციური აქტივობა, კაპიტალის სოციალური მდგომარეობა. ეს უკანასკნელი იქმნება მემკვიდრეობითი ტრადიციების, ურთიერთხარდაჭერით და ურთიერთნდობით. ცხადია, აქ გათვალისწინებული უნდა იქნეს სხვადასხვა სოციალური ჯგუფებისა და კლასების საერთო მიზნები და ინტერესები.

საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკა

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლა არ შეიძლება განხორციელდეს საწარმოს ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაციის გარეშე.

ინოვაციები ხელს უწყობენ საწარმოების ეკონომიკური განვითარების ახალ საფეხურზე ასვლას, უზრუნველყოფენ ტექნოლოგიურ ბაზაზე გადასვლას, მაღალი სამომხმარებლო თვისებების მქონე პროდუქციის გამოშვებას, განსაზღვრავენ ზღვარს განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის. სხვა სიტყვებით, ინოვაციები წარმოადგენენ საწარმოს საბაზრო სტრატეგიის წარმატების საფუძველს.

საწარმოს წარმატება განსაზღვრავს წარმოებული საქონლის კონკურენტუნარიანობას. პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა მიიღწევა უახლესი ტექნოლოგიების ბაზის, ასევე საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენების მეშვეობით.

ამრიგად, საქონლის კონკურენტუნარიანობა – ეს არის მისი ბაზარზე წინ წაწევის საეიზიტო ბარათი. ახალი საქონლის შემუშავება და მისი გატანა ბაზარზე რიგ ეტაპებს მოიცავს: საჭირო ოდენობით სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შესრულება; სიახლის საცდელი პარტიის შემუშავება და შექმნა, მისი ათვისება და სერიული გამოშვება. ბაზრის იმავდროული ზონდირებით; ინოვაციური გამოშვების სიდიდის ზრდა, სიმწიფე და შეჩერება; აუცილებელი პირობების შექმნა სიახლის ახალი კლასტერის ათვისებისთვის, რომლებიც პასუხობენ სამომხმარებლო მოთხოვნას; უფრო პროგრესული სიახლეების დაფინანსების უნარის მქონე დაინტერესებული ინვესტორების მოძიება.

კონკურენტუნარიანობა გულისხმობს ინოვაციური პროცესის განხორციელების დროის შემცირებას. ვინაიდან ციკლის „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ სტადიის ხანგრძლივობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია საქონლის მორალურ ცვეთაზე. ამ პროცესის დაჩქარება შესაძლებელია შემდეგი მოთხოვნების დაცვის შემთხვევაში: სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შედეგების რეალიზაციის დაჩქარებაში დაგეგმვის როლის ამაღლება; წარმოების ორგანიზაციის სრულყოფა ახალი ნაკეთობის ათვისების საქმეში; საფინანსო-საკრედიტო ბერკეტების აქტიური გამოყენება ახალი პროდუქციის შექმნისა და დანერგვის დაჩქარებისთვის; სამეურნეო ანგარიშის ურთიერთობების ფორმების და ურთიერთ-ეკონომიკური დაინტერესების და საგეგმო დავალებების შესრულებისთვის პასუხისმგებლობის სრულყოფა; საბითუმო ფასების მასტიმულირებელი ზემოქმედების გაძლიერება ნაკეთობის

ხარისხის გაუმჯობესებაზე; ყველა საწარმოო რესურსის ნორმირების გაუმჯობესება; საწარმოს ინოვაციური რეიტინგის შეფასება; ახალი პროდუქციის წარმატებლობის საბაზრო რისკის გათვალისწინების უნარი და იმ სიახლეებზე თავისდროული უარის თქმა, რომელმაც გასაღება ბაზარზე ვერ ჰპოვა.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკა – ეს არის საწარმოს ხელმძღვანელობის და სამეცნიერო-ტექნიკური ქვედანაყოფების მიერ ინოვაციური სტრატეგიის მიზნებისა და პრიორიტეტული პროგრამებისა და პროექტების განხორციელების მექანიზმების განსაზღვრა.

შეიძლება გამოიყოს საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელებისადმი ორი ძირითადი მიდგომა:

1. პირველი მიდგომა გულისხმობს არსებული საქონლის შეცვლას იმ საქონლით, რომელმაც უფრო მაღალი სამომხმარებლო თვისებები გააჩნია. ამ უკანასკნელთა გამოშვება ხორციელდება პრინციპულად ახალი ტექნოლოგიური დამუშავებების საფუძველზე. ამ შემთხვევაში საწარმო ინვესტორები, როგორც პირველმკვლევარები, ახერხებენ, მიიღონ დროებითი სარგებელი (მოგება) წარმოების ხარჯების შემცირების ხარჯზე, მიწოდებისა და მოთხოვნის მკვეთრი ზრდით და ციკლის – „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოების“ სტადიის ორგანიზაციისა და მართვის ახალი ფორმების დანერგვით. ეს მიდგომა განხილულ უნდა იქნას, როგორც სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ნახტომისებური განვითარება.

2. მეორე მიდგომა დაკავშირებულია სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ეკოლუციურ (თანდათანობით) განვითარებასთან. ეს შესაძლებელს ხდის თავდაპირველად უზრუნველყოფილი იქნას ბაზრის რომელიმე მცირე სეგმენტი და მიღებული იქნას მინიმალური მოგება. შემდგომში სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა, მარკეტინგულ პოლიტიკასთან ერთად, ორიენტირებულია ბაზრის რაც შეიძლება მეტი წილის მოპოვებაზე, რამაც უნდა გამოიწვიოს მოგების გადიდება. საწარმოს ასეთი ინოვაციური პოლიტიკა გულისხმობს გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავებას სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის სფეროში. იგი ემყარება არა მარტო ახალი პროდუქციის გამოშვებას, არამედ პრინციპულად ახალ ინოვაციებს.

პრაქტიკაში საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკის ფორმირებისას ინოვაციის რე-

ალიზაციის აუცილებლობის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება რთული ამოცანაა. საქონლის შექმნისას, პრინციპულად ახალი, თუნდაც, მცირე სიახლის გათვალისწინებით, ადგილი აქვს სირთულეებს მისი დამზადებისა და გავრცელების შედარებით მისაღები ვარიანტის შერჩევისას. კიდევ უფრო ძნელია გადაწყვეტილების მიღება პრინციპულად ახალი პროდუქციის წარმოების შესახებ.

ნებისმიერი სიახლის შემოსვლა გასაღების ბაზარზე უზარმაზარი შრომის შედეგია: კონსტრუქციის კვლევების ჩატარება; ინოვაციებზე ამა თუ იმ დაფარული მოთხოვნების დაკმაყოფილების ხერხების გამოვლენა.

ჩვენი აზრით, საჭიროა განვიხილოთ ინოვაციებზე დაფარული მოთხოვნის რამდენიმე სახე:

მოთხოვნის შეგრძნება – ესაა მოთხოვნები, რომელიც ადრე თუ გვიან გაჩნდება. ამ შემთხვევაში საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკა წარმართული უნდა იქნეს მოქმედ და ახლად შესაქმნელ ინოვაციას შორის დროითი ლაგის შემცირებაზე;

ახლანდელი (მიმდინარე) მოთხოვნები ყალბდება ტექნიკური გადაწყვეტილების, სამრეწველო ნიმუშების, სასაქონლო ნიმუშების, ნოუ-ჰაუს შემუშავების, საწარმოში ეკონომიკური სიტუაციის ქვეყანაში პოლიტიკური მოვლენების შედეგად. მაგალითად, ორთქლის მანქანის შექმნამ განსაზღვრა სარკინიგზო ტრანსპორტის განვითარება, რენტგენის სხივების აღმოჩენამ განაპირობა სამედიცინო რენტგენის აპარატების შემუშავება და დანერგვა;

სამომავლო მოთხოვნები. მათი წარმოქმნა აღარ ხდება ხანგრძლივი დროით, აღმოჩენის ანდა გამოგონების შექმნის შემდეგ. ასე მაგ.: 1873 ვენის მსოფლიო ტექნოლოგიურ გამოფენაზე ექსპონირებული იქნა საბეჭდი მანქანის საცდელი ნიმუში. იგი შეიქმნა 1808 წელს იტალიელი გამოგონებლის პ. ტურის მიერ;

ნეგატიური მოთხოვნები. აღმოცენდება იმ შემთხვევაში, როცა ადამიანების ერთი ჯგუფი (ინოვაციების მოსარგებლები) აფერხებენ (უარყოფენ) ალტერნატიული ინოვაციების განვითარებას. ასე მაგალითად: სსრკ-ში ატომური ენერჯის აღმოცენება შემაფერხებელი ფაქტორი გახდა ქარის ენერჯის გამოყენების განვითარების გზაზე. ჩერნობილის ატომურ სადგურში ავარიის შემდეგ შევცდამ მთლიანად უარი თქვა ატომური ელექტროსადგურის მშენებლობის გეგმაზე. იგი იმელოვნებს, თავ-

ისი მოთხოვნა ელექტროენერჯიაზე დაფაროს სხვა ალტერნატიული წყაროებიდან მიღებული ელექტროენერჯით (ვთქვათ, ქარის ენერჯია).

ინოვაციაზე მოთხოვნის გამოვლენის პრობლემა მნიშვნელოვანწილად მარტივდება საწარმოს მიერ ტექნოლოგიური ორიენტაციის გამოყენების შემთხვევაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველა სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაო საწარმოში კოორდინირდება კლიენტ-საწარმოში ჩატარებული შესაბამისი დამუშავებებით.

ამრიგად, სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის ზემოთ ჩამოთვლილი ინსტრუმენტები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ინოვაციურ საქმიანობაზე, ხელს შეუწყობენ არა მარტო ინოვაციური სფეროს სუბიექტების, არამედ მთლიანად ქვეყნის დინამიკურ განვითარებას.

დასკვნა

ქვეყანაში ინოვაციის პროცესი სამი ძირითადი არხით მიმდინარეობს:

- ახალი სამეცნიერო-ტექნიკური ცოდნის მოპოვება ეროვნული კვლევითი სისტემის ჩარჩოებში და მისი გამოყენება;
- ინვესტიციები ინტელექტუალურ საკუთრებაში პატენტებისა და ლიცენზიების შექმნის გზით;
- განახლება და ცოდნის შექმნა იმპორტირებულ მაღალტექნოლოგიურ მანქანადანდგარებში ჩაქსოვილი ტექნოლოგიების მეშვეობით.

კონკრეტული საინოვაციო ღონისძიება შეიძლება ერთზე მეტ ან სამივე არხს იყენებდეს. პროცესი ძალიან რთულია, იგი მოიცავს როგორც კერძო, ასევე სახელმწიფო სექტორების საქმიანობასა და ურთიერთქმედებას. პროცესების სირთულისა და მნიშვნელობის გამო, თანამედროვე ქვეყნებში ჩამოყალიბდა მრავალღონიანი ეროვნული საინოვაციო სისტემები, რომლებიც მოიცავენ უზუნაესი ხელისუფლების ყველა შტოს, ადგილობრივ მმართველობას, სამინისტროებსა და უწყებებს, კვლევით ორგანიზაციებსა და უნივერსიტეტებს, სამეცნიერო მომსახურების ცენტრებს, მრეწველობაში მოქმედ სამეცნიერო და საცდელ ლაბორატორიებს.

ხელისუფლების, როგორც სისტემის მენეჯერის, ამოცანაა ინოვაციის სამივე არხზე მოახდინოს ისეთი ზემოქმედება, რომ მიიღოს მაქსიმალური ეფექტი როგორც სამთავრობო, ასევე კერძო ინვესტიციებიდან. ხელისუფლე-

ბა მოქმედებს, როგორც ინვესტორი, აბანდებს რა სახსრებს როგორც კონკრეტულ გამოყენებით კვლევაში, რომლის კომერციალიზაციაც მოსალოდნელია, ასევე (და უმთავრესად) განათლებაში, ფუნდამენტურ და გამოყენებით კვლევაში, ინფრასტრუქტურის განვითარებაში (სამეცნიერო მომსახურებაში). ხელისუფლება მოქმედებს, როგორც კატალიზატორი და რეგულატორი, რისთვისაც ქმნის პირობებს ინოვაციური პროცესის მონაწილეების მხარდასაჭერად, მათი თანამშრომლობის (მათ შორის – საერთაშორისო) გასაძლიერებლად; ქმნის წამახალისებელ საკანონმდებლო გარემოს (საგადასახადოს ჩათვლით); შეიმუშავებს გრძელვადიან გეგმებს, ადგენს პრიორიტეტებს და ეროვნული პროგრამების მიმართულებებსა და მოცულობებს; უზრუნველყოფს საინოვაციო სისტემის ფუნქციონირებას.

მეცნიერება, ანუ კვლევათა სისტემა, ის ერთადერთი ინოვაციის არხია, რომელზეც საქართველოს ხელისუფლება აქტიურად ზემოქმედებს რეფორმის პროცესში. სამწუხაროდ, ეს რეფორმა არ იხილავს კვლევათა სისტემის განვითარებას ქვეყანაში მიმდინარე ინოვაციის პროცესის კონტექსტში. საინოვაციო პოლიტიკის უქონლობის პირობებში სხვანაირად ვერც მოხდებოდა. მეორე მხრივ, ამის გარეშე ვერ ჩამოყალიბდება მიზანშეწონილი თანაფარდობა კვლევითი სისტემის სხვადასხვა ფუნქციებს/კომპონენტებს შორის. ამ შემთხვევაში „თანაფარდობა“ ნიშნავს თანაფარდობას მეცნიერთა, ორგანიზაციათა და სახსრების რაოდენობებს შორის, რომლებიც კონცენტრირებულია ცალკეული ფუნქციების შესასრულებლად, ხოლო „მიზანშეწონილი“ ნიშნავს ისეთს, რომელიც პასუხობს ქვეყნის ამოცანების დღევანდელ ხედვას. რეფორმის პროცესში ინოვაციასთან დაკავშირებული ფუნქციები თუ გამოგვრჩა ან არასაკმარისად შევაფასეთ, რეფორმა ამის ინსტიტუციონალიზაციას ახდენს, რაც შეცდომის შემდგომ გამოსწორებას აძნელებს. ასეც მოხდა. სახელმწიფო დაფინანსების გარეშე დარჩა სამედიცინო მეცნიერება, რაც მომავალში ჯანდაცვის სისტემის ხარისხის ზრდას შეზღუდავს. სხვადასხვა სამეცნიერო დისციპლინაში რამდენიმე ძლიერმა სამეცნიერო კოლექტივმა არსებობა შეწყვიტა. მრავალ კვლევით ორგანიზაციას მიენიჭა შპს-ს იურიდიული სტატუსი, რაც, პრაქტიკულად, კვლევითი სამუშაოების შეწყვეტას ნიშნავს.

ინოვაციის კონტექსტის იგნორირება ავტომატურად იწვევს სერიოზულ დისპროპორ-

ციას კვლევასა და კვლევით მომსახურებას შორის. „ოუნესკოსა“ და „ოისიდის“ (OECD) განმარტებით, ამ უკანასკნელს განეკუთვნებიან: სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკები და საინფორმაციო სამსახურები; სამეცნიერო-ტექნიკური ლიტერატურის თარგმანი, გამოცემა და სხვა; გეოლოგიური, ჰიდროლოგიური და მსგავსი გამოკვლევები; ძიებები: წიაღისეულის და სხვა; სოციო-ეკონომიკური მოვლენების შესახებ მონაცემების შეგროვება; პროდუქციის ტესტირება, სტანდარტიზაცია და ხარისხის კონტროლი, მეტროლოგია; საჯარო სასოფლო-სამეურნეო და სამრეწველო საკონსულტაციო სამსახურები; საპატენტო და სალიცენზიო საქმიანობა. კვლევაში ინვესტირება აზრს კარგავს, თუ არ ხდება ინვესტირება კვლევით მომსახურებაში.

შეერთებულმა შტატებმა ქართულ მეცნიერებას მრავალმილიონიანი დახმარება აღმოუჩინა ბოლო 10-12 წლის განმავლობაში საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკური ცენტრის (ICRDF), ევროგაერთიანების, აშშ კვლევისა და შემუშავების ფონდის (ISTC) და აშშ ჯანდაცვის ეროვნული ინსტიტუტების (NIH) პროგრამებით. მათი შემადგენელი ნაწილი გახლავთ კვლევის შედეგების კომერციალიზაციაში დახმარება, ანუ ინოვაციასთან კვლევის კავშირი საგანგებოდაა ხაზგასმული. არსებობს აზრი, რომ ამ დახმარებით ამერიკელები საკუთარ მიზნებს ახორციელებდნენ, როგორცაა იარაღთან დაკავშირებული მეცნიერების უპასუხისმგებლო ქვეყნებში წასვლის პრევენცია და, აგრეთვე, ყოფილ საბჭოთა შემუშავებების შესახებ ინფორმაციის შეგროვება. ასეც თუ არის, მოიტანეს, მუქთად ხომ არ წაუღიათ რამე? ევროპამ, გარდა ISTC პროგრამით და რამდენიმე სხვა პროგრამით კვლევების პირდაპირი დაფინანსებისა, არაერთხელ აღმოგვიჩინა დახმარება საბაზრო პირობებში კვლევების დაგეგმვისა და მართვის სფეროში. ამავე სფეროში მსოფლიო ბანკის პროექტებიც შესრულდა. სწორედ იმ მსოფლიო ბანკის, რომელმაც „რენდ კორპორეიშენს“ დაუკვეთა გამოკვლევები. ერთ-ერთი პროექტის ფარგლებში მომზადდა რეკომენდაციები „ტექნიფორმისა“ და რესპუბლიკური სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკის განვითარების შესახებ.

საქართველოში ინოვაციური საქმიანობის განვითარებას დიდად აფერხებს ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების უაღრესად დაბალი დონე, დაუხვეწავი, არასრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზა, ვენჩურული ფონდებისა

და ინოვაციური საქმიანობის რისკების დაზღვევის სისტემის არარსებობა, ინოვაციური მეწარმეობის ხელშემწყობი სატარიფო პოლიტიკის გაუტარებლობა, ინოვაციური საქონლის იმპორტის არაჯეროვანი წახალისება და სხვა.

მსოფლიო გამოცდილებიდან ვიცით, რომ მე-20 საუკუნეში მხოლოდ იმ ქვეყნებმა მიაღწიეს მაღალ შედეგებს, რომელთა მთავრობებმა მიზანდასახული გრძელვადიანი ინოვაციური პოლიტიკა განახორციელეს. ეროვნული ეკონომიკები განიცდიან როგორც ზრდის, ასევე ვარდნის პერიოდებს, მაგრამ ათობით წლის მონაკვეთზე გაზომილი საბოლოო ზრდა, შეიძლება მხოლოდ სამეცნიერო-ტექნიკურ ცოდნაში ინვესტირებას მივაწეროთ. იმ ქვეყნებში, სადაც პროგრესის შესახებ მხოლოდ რიტორიკული განცხადებები კეთდებოდა, ჩამორჩენა იზრდებოდა (ამ მხრივ გამოირჩევა აფრიკის მრავალი ქვეყანა). გან-

ვითარების უფრო მაღალი ტემპის გამო 21-ე საუკუნე ჩამორჩენილების მიმართ გაცილებით უფრო მკაცრი იქნება, ვიდრე მე-20 – დაშვებული შეცდომების გამოსასწორებლად ყველას გაცილებით ნაკლები დრო ექნება.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის შემუშავებისა და რეალიზაციის მექანიზმის კომპლექსური ანალიზი ცხადყოფს, რომ ამ მექანიზმის ელემენტთა შორის სახელმწიფო ღონეზე მთავარი ყურადღება ექცევა სამ ელემენტს – მართვას, ფინანსურ უზრუნველყოფასა და ინოვაციურ კანონმდებლობას, ორგანიზაციული ელემენტი კი განიხილება, როგორც შედარებით მეორეხარისხოვანი.

ამ პირობებში, როდესაც საქართველოს ეკონომიკა ასეთ რთულ სიტუაციაშია, ძალზედ მნიშვნელოვანია ინოვაციური სფეროს წინ წამოწევა და განვითარება. მით უმეტეს, რომ ამის პოტენციული საქართველოში ნამდვილად არსებობს.

ლიტერატურა:

1. აბრალაფა ა., გვაჯაია ლ., ქუთათელაძე რ., 2009. საინოვაციო მენეჯმენტი. თბ.: სტუ. გვ. 263
2. **Brooking A.**, 1997. The Management of Intellectual Capital. Long Range Planing 30 (3), p. 364 – 365.
3. **Бромберг Г.В.**, 2007. Интеллектуальная собственность: от создания до использования М.: ИНИС роспатента. с. 207.
4. **Джонсон Д.**, 1998. Инновации. Пер. с англ. М.: Мир. с.14.
5. **Друкер П. Ф.**, 2003. Практикаменеджмента, М: Вильямс. с. 156.
6. **Друкер Питер Ф.**, 2009. Бизнеси Инновации. Пер. с англ. Н.: Экономика инновации. Под ред. В. Я. Горфинкеля. М., с. 157.
7. **Кристенсен К.**, 2004. Дилема инноватора. М.: Альпина Бизнес Букс. с. 181.
8. **Кэмпбелл К.**, 2008. Венчурный бизнес: новые подходы. М.: Альпина БизнесБукс. с. 17 – 30.
9. **Kim W.C., Mauborgne R.**, 1999. Strategy, Value Innovation and the Knowledge Economy // Sloan Management Review. Spring. p. 46.
10. **Kotter P.J.**, 1996. Leading Change. Boston. p.218.
11. **Лемерль П.**, 1994. Инновационнаятеория: истокииперспективывразвития. Пер. сфранц. Киев: Арена–Пресс. с.119.
12. **Porter M., Bjnd G.**, 1999. Innovative Capacity and Prosperity the Next Competitivenes Challenge in the Glabal Competition Venes Report. N.Y. p.12.
13. **Сахто Б.**, 1990. Инновация, каксредствоэкономическогоразвития. М. Прогресс, с. 43 – 44.
14. **ქოქიაური ლ.**, 2010. საინვესტიციო საქმე. თბ.: სტუ. გვ. 1035.
15. **ქოქიაური ლ.**, 2013. ინტელექტუალური კაპიტალი. თბ.: სტუ. გვ. 397.
16. **ქოქიაური ლ., ქოქიაური ნ.**, 2015. ინოვაციები. თბ.: სტუ. გვ. 661.
17. **Шумпетер И.**, 1982. Теория экономического развития. М.: Прогресс.
18. **ჩიქავა ლ.**, 2006. ინოვაციური ეკონომიკა, თბ.: გვ. 320.
19. **ძამუკაშვილი დ.**, 2000. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი. თბ.